

Kulttuuriympäristöstrategian (2014–2020) arviointi

Owal Group Oy: Mia Toivanen, Katri Haila, Salla Rausmaa

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisu 2021:3

Kulttuuriympäristöstrategian (2014-2020) arviointi

Owal Group Oy: Mia Toivanen, Katri Haila, Salla Rausmaa

Valtioneuvosto, Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu
Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti
Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvosto

© 2021 tekijät ympäristöministeriö

ISBN pdf: 978-952-383-690-7

ISSN pdf: 2490-0966

Kuvat: Elias Lahtinen / Metsähallitus

Johanna Forsius / Museovirasto

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry

Ari Heinonen / Jyväskylän kaupunki

Siiri Tolonen / Metsähallitus

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Kulttuuriympäristöstrategian (2014-2020) arviointi

Valtioneuvoston julkaisu	2021:3	Teema	-
Julkaisija	Valtioneuvosto		
Yhteisötekijä	Owal Group oy: Mia Toivanen, Katri Haila, Salla Rausmaa		
Kieli	suomi	Sivumäärä	63
Tiivistelmä	<p>Valtakunnallisen Kulttuuriympäristöstrategian (2014-2020) vision mukaan kulttuuriympäristö nähdään hyvinvoinnin ja elinvoiman lähteenä. Osana strategian seurantaan opetus- ja kulttuuriministeriö sekä ympäristöministeriö tilasivat Owal Group Oy:ltä strategian toimivuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin, jonka tulokset esitetään tässä raportissa. Arvioija laati myös ehdotuksia kehittämistarpeista. Arviointitulokset perustuvat Owal Group Oy:n suorittamiin aineistoanalyysiin, haastatteluihin, työpajoihin, sähköisiin kyselyihin sekä viiteen tapaustutkimukseen.</p> <p>Arvioinnin mukaan strategian tavoitteenasettelu oli onnistunut. Vaikutukset ilmenevät erityisesti kulttuuriympäristön arvostuksen ja kansalaisten tietoisuuden kasvamisena. Vastuumuseojärjestelmä vahvisti alan resursseja. Strategia tuki kestäväää kehitystä ja edisti laadukkaan kulttuuriympäristötiedon tarjontaa. Strategian alueellinen, paikallinen ja horisontaalinen toimeenpano oli puutteellista. Myöskään tavoite hyvän hallinnon mahdollistamasta kokonaisvaltaisesta kulttuuriympäristöpolitiikasta ei toteutunut.</p> <p>Arvioijan kehittämis ehdotusten mukaan kulttuuriympäristötyötä tulee tehdä pitkäjänteisesti ja sidosryhmiä laajasti osallistaen. Osaamista tulee laajentaa eri koulutusasteilla. Taloudellisia kannustimia, tietovarantoja ja lainsäädäntöä tulee kehittää.</p> <p>Arviointi luo pohjaa kulttuuriympäristöalan kehittämiseksi jatkossa.</p>		
Klausuuli	-		
Asiasanat	kulttuuriympäristö, maisema, strategiat, arviointi		
ISBN PDF	978-952-383-690-7	ISSN PDF	2490-0966
Asianumero	-	Hankenumero	-
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-690-7		

Utvärdering av kulturmiljöstrategin (2014-2020)

Statsrådets publikationer publikationer 2021:3		Tema	-
Utgivare	Statsrådet		
Organisation	Owal Group oy: Mia Toivanen, Katri Haila, Salla Rausmaa		
Språk	finska	Sidantal	63

Referat

Enligt visionen i den nationella Kulturmiljöstrategin (2014-2020) ses kulturmiljön som en källa till välbefinnande och livskraft. Som ett led i uppföljningen av strategin beställde undervisnings- och kulturministeriet och miljöministeriet av Owal Group Oy en utvärdering av strategins funktion och verkningar, som presenteras i denna rapport. Utvärderaren lade också fram förslag på vad som kunde utvecklas. Resultaten av utvärderingen baserar sig på analyser av material, intervjuer, workshops, elektroniska enkäter och fem fallstudier, vilka utförts av Owal Group Oy.

Enligt utvärderingen var målsättningen för strategin lyckad. Verkningarna syntes särskilt i en ökad uppskattning för och medvetenhet om kulturmiljön hos medborgarna. Systemet med ansvariga museer stärkte branschens resurser. Strategin stödde hållbar utveckling och främjade ett brett utbud av högklassig information om kulturmiljön. Genomförandet av strategin på det regionala, lokala och horisontella planet var däremot bristfälligt. Inte heller förverkligades en av god förvaltning möjliggjord helhetsbetonad kulturmiljöpolitik.

Utvärderarens utvecklingsförslag ger vid handen att kulturmiljöarbetet ska utföras långsiktigt och genom att involvera intressegrupper i arbetet. De ekonomiska incitamenten, informationslagren och lagstiftningen behöver utvecklas.

Utvärderingen skapar en grund för fortsatt utveckling av kulturmiljöområdet.

Klausul	-		
Nyckelord	kulturmiljö, landskap, strategier, utvärdering		
ISBN PDF	978-952-383-690-7	ISSN PDF	2490-0966
Ärendenummer	-	Projektnummer	-
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-690-7		

Evaluation of the Cultural Environment Strategy (2014–2020)

Publications of the Finnish Government 2021:3	Subject	-
Publisher	Finnish Government	
Group Author	Owal Group oy: Mia Toivanen, Katri Haila, Salla Rausmaa	
Language	Finnish	Pages 63

Abstract

According to the vision of the Cultural Environment Strategy (2014–2020), cultural environment is seen as a source of wellbeing and vitality. This report presents the results of the evaluation conducted by Owal Group concerning the relevance and impact of the strategy. The work was commissioned by the Ministry of Education and Culture and Ministry of the Environment as part of the monitoring of the strategy. The evaluation also includes proposals for development needs. The results are based on data analyses, interviews, workshops, electronic inquiries and five case studies carried out by Owal Group.

According to the evaluation, the strategy had succeeded in setting the targets. The impacts are seen especially in the growing appreciation of the cultural environment and citizens' awareness. The system of museums with regional and national responsibilities strengthened the resources of the sector. The strategy supported sustainable development and promoted the provision of high-quality information on the cultural environment. However, there were shortcomings in the regional, local and horizontal implementation of the strategy. The objective concerning a comprehensive policy on the cultural environment enabled by good governance was also not fulfilled.

According to the development proposals, work on the cultural environment should be done on a long-term basis and with broad stakeholder participation. Knowledge on the cultural environment should be enhanced at all levels of education. Financial incentives, information resources and legislation should be developed.

The evaluation lays the foundation for the development of the cultural environment sector in the future.

Provision	-		
Keywords	cultural environment, landscape, strategies, evaluation		
ISBN PDF	978-952-383-690-7	ISSN PDF	2490-0966
Reference number	-	Project number	-
URN address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-690-7		

Sisältö

LUKIJALLE	7
1 Johdanto	9
1.2 Arvioinnin kohde	10
2 Arviointitehtävä	12
2.2 Aineistot ja menetelmät	13
3 Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpano ja toimivuus	16
3.2 Toimivuus	19
3.2.1 Strategian tunnettuus	19
3.2.2 Toimivuus valtion-, alue- ja paikallishallinnon tasoilla	22
4 Kulttuuriympäristöstrategian vaikutukset	28
4.1 Kulttuuriympäristö voimavarana	28
4.1.1 Kulttuuriympäristön merkitys on vahvistunut strategian toimenpiteiden yhteisvaikutuksesta	28
4.1.2 Kulttuuriympäristötieto teki digiloikan	33
4.1.3 Kulttuuriympäristön ymmärrys on vahvistunut	37
4.2 Kulttuuriympäristön hoito osana kestävää kehitystä	41
4.2.1 Kulttuuriympäristön hoito tukee kestävää kehitystä	42
4.2.2 Heikot taloudelliset kannusteet kulttuuriympäristön hoidon esteenä	49
4.2.3 Lainsäädäntö on laadukasta, soveltaminen vaativaa	50
5 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset	55
5.1 Johtopäätökset	55
5.2 Kehittämis ehdotukset tulevaisuutta varten	57
Lähteet	63

LUKIJALLE

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön asettama työryhmä valmisti vuosina 2012-2013 Suomen ensimmäisen valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategian vuosille 2014-2020. Valtioneuvosto hyväksyi strategian periaatepäätöksellään 20.3.2014. Strategian tavoitteena on luoda edellytykset kokonaisvaltaiselle kulttuuriympäristöpolitiikalle, jolla vahvistetaan kulttuuriympäristön arvoa ja suojelua sekä muutosten ja riskien hallintaa. Strategian vision mukaan kulttuuriympäristö on hyvinvoinnin ja elinvoiman lähde. Strategiassa kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä ympäristöä - kulttuurimaisemaa, rakennettua kulttuuriympäristöä ja muinaisjäännöksiä.

Ympäristöministeriön asettama työryhmä laati strategialle toimeenpanosuunnitelman, joka valmistui 30.1.2015. Suunnitelmassa esitetään strategiassa esitettyjen toimenpiteiden toteutustapoja, vastuutahoja, aikatauluja ja niiden seurantaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö asettivat koordinaatioryhmän ajalle 24.5.2016-31.12.2020 edistämään ja seuraamaan strategian toimeenpanoa. Koordinaatioryhmän puheenjohtajina ovat toimineet Tuija Mikkonen ympäristöministeriöstä ja Päivi Salonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Ryhmään ovat kuuluneet jäseninä Matleena Haapala ja Hanna Hämäläinen (sihteeri) ympäristöministeriöstä, Mirva Mattila opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä Mikko Härö ja Laura Tuominen (sihteeri) Museovirastosta.

Strategiakauden viimeisenä vuotena keväällä 2020 vastuuministeriöt tilasivat strategian arvioinnin Owl Group Oy:ltä. Käsillä olevassa julkaisussa esitetään arvioinnin toteuttaminen ja tulokset sekä arvioijan näkemyksiä jatkotoimenpiteille. Kaikki julkaisussa esitetyt näkemykset ovat Owl Group Oy:n arviointityössään tehtyjen havaintojen tuloksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö kiittävät lämpimästi Owl Group Oy:tä alihankkijoineen ja erityisesti Mia Toivasta, Katri Hailaa ja Salla Rausmaata ansiokkaasti suoritetusta arviointityöstä. Kiitos arvokkaista mielipiteistä kaikille arviointihankkeen asiantuntijahaastatteluihin ja työpajoihin osallistuneille sekä sähköisiin kyselyihin vastanneille.

Arviointi luo hyvän pohjan kulttuuriympäristötyön jatkamiselle. Strategiakauden päättyessä haluamme lisäksi kiittää kaikkia, jotka ovat edistäneet strategian toimeenpanoa ja tavoitteiden saavuttamista. Kulttuuriympäristö ja sen hoito on kaikkien yhteinen asia.

Tuija Mikkonen, ympäristöneuvos, ympäristöministeriö

Päivi Salonen, kulttuuriasiainneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Joulukuu 2020

1 Johdanto

1.1 Tausta

Tässä raportissa esitellään Kulttuuriympäristöstrategian arvioinnin tulokset. Valtioneuvosto teki 20.3.2014 periaatepäätöksen ensimmäisestä valtakunnallisesta kulttuuriympäristöstrategiasta vuosille 2014-2020¹ (ks. 1.2). Pääministeri Kataisen hallitusohjelmaan oli kirjattu kulttuuriympäristöstrategian valmistelu, joka käynnistyi opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ympäristöministeriön 17.2.2012 asettaman työryhmän toimesta.

Kulttuuriympäristö on ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä ympäristöä. Kulttuurimaisema, rakennettu ympäristö ja arkeologinen kulttuuriperintö muodostavat kulttuuriympäristöksi strategiassa kutsutun kokonaisuuden. Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntynyttä ympäristöä, jota voidaan tarkastella esimerkiksi alueellisena, visuaalisena, kokemuksellisenä tai historiallisena kokonaisuutena. Rakennettua kulttuuriympäristöä ovat eri-ikäiset rakennukset ja rakennetut alueet, niitä yhdistävät liikenneväylät ja energiaverkot. Arkeologisella kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan maalla tai vedessä säilyneitä, ihmisen toiminnasta esihistoriallisella ajalla syntyneitä jäännöksiä, rakenteita, kerrostumia ja löytöjä. Kulttuuriympäristöllä on myös aineettomia merkityksiä, jotka liittyvät tapoihin, taitoihin ja tarinoihin.

Kulttuuriympäristön hoitoa ja suojelua säädellään lainsäädännön avulla. Kulttuuriympäristöä koskeva lainsäädäntö on hajaantunut moniin lakeihin, joista keskeisiä ovat perustuslaki (733/1999), museolaki (314/2019), maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999), laki rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010), muinaismuistolaki (295/1963), luonnonsuojelulaki (1096/1996), kirkkolaki (1054/1993) sekä laki ortodoksisesta kirkosta (985/2006).

Kulttuuriympäristöstrategialla on pyritty edistämään elinympäristön viihtyisyyttä, kulttuuriympäristön suojelua ja Suomen allekirjoittamien kulttuuriympäristöön liittyvien kansainvälisten sopimusten toteutumista. Taustalla vaikuttavat Euroopan unionin lainsäädäntö ja politiikkatoimet sekä Suomen sitoutuminen useisiin kansainvälisiin kuten UNESCO:n² (Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö) ja Euroopan neuvoston

¹ Kulttuuriympäristöstrategia 2014-2020.

² UNESCO:n yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi eli maailmanperintösopimus (SopS 19/1987), yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa (SopS 93/1994), yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta (SopS 47/2013) ja yleissopimus vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemisesta (2001).

sopimukseen³, jotka koskevat kulttuuri- ja luonnonperinnön ja kulttuuriomaisuuden suoje-
lua. Suomi hyväksyi strategiakauden aikana vuonna 2017 Euroopan neuvoston kulttuuri-
perinnön yhteiskunnallista arvoa ja merkitystä käsittelevän Faron yleissopimuksen, joka oli
tullut kansainvälisesti voimaan 2011⁴.

Kansainvälisestä ulottuvuudesta kertoo lisäksi esimerkiksi vuonna 2018 järjestetty eu-
rooppalainen kulttuuriperinnön teemavuosi⁵. Osana eurooppalaista kulttuuriperinnön
teemavuotta 2018 toteutettiin ensimmäinen Kulttuuriperintöbarometri⁶, jonka mukaan
suomalaiset arvioivat kulttuuriympäristöön selvimmin kuuluviksi asioiksi maisemat (59 %),
luontoympäristön (54 %) ja rakennetun ympäristön (48 %). Kulttuuriperintöbarometrin
mukaan tärkeimpiä vaalittavia kulttuuriperintöjä ja – ympäristöjä olivat luontoympäristö
(56 %), tavat, perinteet ja (käden)taidot (54 %), kieli (48 %), muinaisesineet, muinaiset pai-
kat ja monumentit (40 %) sekä maisemat 37 % kaikista tehdyistä valinnoista.

Strategiatyö jatkuu pääministeri Marinin hallitusohjelmaan sisältyvän kulttuuriperintöstra-
tegian valmistelulla.

1.2 Arvioinnin kohde

Arvioinnin kohteena on ollut ensimmäinen valtakunnallinen Kulttuuriympäristöstrategia
(2014–2020). Kulttuuriympäristöstrategiassa oli määritelty strategian visio, kolme pääta-
voitetta ja 20 toimenpidettä yhdeksän strategisen teeman alle.

Kulttuuriympäristöstrategian visio vuodelle 2020 määriteltiin seuraavasti: ”Kulttuuriym-
päristö – hyvinvoinnin ja elinvoiman lähde. Ihmiset arvostavat kulttuuriympäristöä ja
toimivat aktiivisesti sen hyväksi. Hyvin hoidettu kulttuuriympäristö elää ajassa ominais-
piirteensä säilyttäen. Julkishallinnon voimavarat on suunnattu ohjaamaan sen hallittua
muutosta. Elinkeinoelämälle kulttuuriympäristön monimuotoisuus avaa menestymisen
mahdollisuuksia”.

3 Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta (SopS 26/1995), Euroopan rakennustaiteellisen
perinnön suojelua koskeva yleissopimus (SopS 10/1992) ja eurooppalainen maisemayleissopimus (SopS 14/2006).

4 Valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston pui-
teyleissopimuksesta ja Faron sopimus voimaan Suomessa –uutinen..

5 Salmela Ulla. Kulttuuriperinnön eurooppalainen teemavuosi 2018 loppuraportti. 2019.

6 Kulttuuriperintöbarometri 2017.

Kulttuuriympäristöstrategian kolme päätavoitetta olivat:

- Kulttuuriympäristön merkityksen tunnistaminen taloudellisena, sosiaalisena ja ekologisena voimavarana.
- Kestävän kehityksen ja siihen sisältyvien ekologisten, taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen arvojen tukeminen edistämällä kulttuuriympäristön hyvää hoitoa ja vastuullista kehittämistä.
- Edellytysten luominen kokonaisvaltaiselle kulttuuriympäristöpolitiikalle hyvän hallinnon avulla.

Strategiset teemat olivat seuraavat:

1. kulttuuriympäristö tukee kestävää kehitystä
2. taloudelliset resurssit ovat riittävät ja oikein suunnatut
3. kulttuuriympäristölainsäädäntö ja sen soveltaminen on laadukasta
4. kulttuuriympäristön merkitys vahvistuu
5. kulttuuriympäristökasvatus lisää ymmärrystä ja arvostusta
6. kulttuuriympäristöalan koulutus ja tutkimus on laadukasta ja riittävää
7. hyvä hallinto ja selkeä työnjako
8. kansalaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista
9. kulttuuriympäristötieto on riittävää ja laadukasta.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen jälkeen ympäristöministeriö asetti ajalle 15.5.2014–31.1.2015 työryhmän laatimaan suunnitelman kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosta. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma, jossa täsmennettiin strategian 20 toimenpidekokonaisuuden toteuttamista, valmistui 30.1.2015⁷. Toimeenpanosuunnitelmassa esitettiin yhteensä 54 tapaa toteuttaa strategiassa esitetyt 20 toimenpidettä.

---

7 Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020.

2 Arviointitehtävä

2.1 Arvioinnin tavoitteet ja kysymykset

Arvioinnin tavoitteena on ollut arvioida, miten Kulttuuriympäristöstrategia (2014-2020) on toteutunut, millaisia tuloksia toimeenpanossa on saavutettu sekä millaista vaikuttavuutta on saatu aikaan. Lisäksi arvioinnissa on laadittu ehdotuksia kulttuuriympäristöasioiden jatkotoimenpiteiden tarpeista. Arvioinnin keskeiset teemat ovatkin olleet:

1. Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden saavuttaminen
2. Kulttuuriympäristöstrategian toimivuus
3. Kulttuuriympäristöstrategian vaikutukset
4. Kulttuuriympäristöasioiden jatkotoimenpiteiden tarpeet ja suuntaaminen tulevaisuudessa

Arviointikysymykset on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Arvioinnin kysymykset.

Arvioinnin teema	Arviointikysymykset
Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden saavuttaminen	<p>a. Ovatko strategian visio ja tavoitetilat toteutuneet? Miten strategian tavoitteet on saavutettu ja toimeenpanosuunnitelma on toteutunut? Onko toimeenpanosuunnitelmalla onnistuttu toteuttamaan strategiaa? Mitä on toteutunut ja mitä on jäänyt toteutumatta?</p> <p>b. Millaisia ovat olleet valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti eri toimijoiden panostukset ja toimet? Mitä eri toimijoiden, kuten esimerkiksi järjestöjen, säätiöiden, yliopistojen, koulujen ja yritysten, työ kulttuuriympäristön säilyttämiseksi tai hyödyntämiseksi yhteisenä voimavarana on ollut?</p> <p>c. Ovatko käytetyt keinot olleet toimivia kulttuuriympäristön arvojen säilyttämisessä, muutoksen hallitsemisessa ja hyödyntämisessä yhteisenä voimavarana?</p>

Arvioinnin teema	Arviointikysymykset
Kulttuuriympäristöstrategian toimivuus	<p>a. Miten strategia on toiminut työkaluna eri toimijoiden näkökulmasta?</p> <p>b. Onko strategia vastannut riittävästi eri toimijoiden tarpeisiin muuttuneessa toimintaympäristössä?</p> <p>c. Miten strategian viestintä on onnistunut ja miten tunnettu strategia on?</p> <p>d. Onko strategian tavoitteiden toteuttamiseksi ollut saatavilla eri toimijoille riittävästi tietoa, toimia ja palveluita?</p>
Kulttuuriympäristöstrategian vaikutukset	<p>a. Mikä valtioneuvostotasaisen strategian laatimisen merkitys on ollut? Ovatko valtioneuvosto ja muut valtion toimijat toteuttaneet strategiaa?</p> <p>b. Millainen vaikuttavuus strategialla on ollut eri näkökulmista kulttuuriympäristöihin ja kulttuuriympäristötyöhön tai ylipäänsä yhteiskunnassa? Ovatko vaikutukset strategian ansiota vai olisivatko ne toteutuneet muutenkin?</p>
Kulttuuriympäristöasioiden jatkotoimenpiteiden tarpeet ja suuntaaminen tulevaisuudessa	<p>a. Mitkä ovat keskeisimmät arvioinnissa esiin nousseet kulttuuriympäristöä koskevat muutossuunnat ja kehittämistarpeet?</p> <p>b. Mitä painopisteitä, toimenpiteitä ja vastuutahoja saavutettujen tulosten vakiinnuttamiseksi vuoden 2020 jälkeen tulisi olla?</p> <p>c. Mitä sidosryhmäyhteistyössä, viestinnässä tai muilla strategian toimeenpanon osa-alueilla tulisi tehdä paremmin tulevassa kulttuuriperintöstrategiassa?</p>

2.2 Aineistot ja menetelmät

Arviointikysymyksiin on vastattu monimenetelmäisesti. Läpäisevänä teemana arviointimenetelmissä on ollut osallistavuus. Strategian toteuttajia ja sidosryhmiä on kuultu muun muassa haastatteluissa, työpajoissa sekä sähköisellä kyselyllä. Seuraavassa on esitelty arviointimenetelmät tarkemmin.

Aineistoanalyysin osana on tarkasteltu muun muassa seuraavia aineistoja:

- Kulttuuriympäristöstrategia ja strategian toimeenpanosuunnitelma
- Koordinaatioryhmän toimintakertomukset ja -suunnitelmat
- Hankeraportit ja selvitykset

- Kulttuuriympäristöä koskeva keskeinen lainsäädäntöaineisto (esim. maankäyttö- ja rakennuslaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta, muinaismuistolaki, luonnonsuojelulaki, valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta, tasavallan presidentin asetus Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta, museolaki)
- Kulttuuriympäristösitoumukset
- Kulttuuriperintöbarometri 2017
- Museopoliittinen ohjelma
- Kansallinen maailmanperintöstrategia ja toimeenpanosuunnitelma

Asiantuntijahaastatteluissa on kuultu muun muassa ministeriöiden (ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö) ja virastojen edustajia, elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) kulttuuriympäristöasioista vastaavia henkilöitä, maakuntaliittojen edustajia, järjestöjä ja liittoja, alueellisia museoita sekä korkeakouluja. Haastatteluja toteutettiin yhteensä 35. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina etäyhteyksin.

Sidosryhmäkyselyssä kartoitettiin vastaajien näkemyksiä Kulttuuriympäristöstrategian tavoiteasetannasta sekä tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisesta. Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan strategian tunnettuutta ja sen vaikutuksia vastaajien omiin organisaatioihin. Yhteensä vastauksia kertyi suomen- ja ruotsinkielisiin sähköisiin kyselyihin 160 kappaletta. Raportin liitteisiin on koottu vastaajien taustatiedot sekä keskeisiä kuvaajia. Kysely toteutettiin elo-syyskuussa 2020.

Kansalaiskysely oli kaikille avoin sähköinen kysely, jota jaettiin sekä arvioitsijan että tilaajan toimesta. Lisäksi useat järjestöt ja liitot jakoivat kansalaiskyselyä omissa kanavissaan kuten sosiaalisessa mediassa sekä uutiskirjeissä. Kyselyssä kartoitettiin vastaajien omaa osallistumista kulttuuriympäristötyöhön sekä toiveita kulttuuriympäristöön ja sen kehittämiseen liittyen. Kyselyyn oli mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja pohjoissaameksi. Yhteensä vastauksia kertyi 472 kappaletta. Raportin liitteisiin on koottu vastaajien taustatiedot sekä keskeisiä kuvaajia. Kysely toteutettiin elo-syyskuussa 2020. Arvioinnin aineistonkeruussa oli pyrkimys mahdollisimman laajaan kattavuuteen, mutta tavoitetta ei yritysten osalta saavutettu.

Tapaustutkimusten analyysit konkretisoivat strategian vaikutuksia ja niiden syntymekanismeja. Tapaustutkimuksissa on mallinnettu vaikuttavuuslogiikkaa ja tuotu esiin toimenpiteiden merkitystä eri toimijoille. Tapaustutkimukset perustuvat sekä aineistoanalyysiin että haastatteluihin. Osana arviointia laadittiin viisi tapaustutkimusta: Rapolanharjun

muinaisjäännösalue, Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön -hanke (Tietoaineistojen digitalisointi KIRA –digihanke), Kaikkien kaupunki! – Osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja kestäviä tiloja –hanke, Jyväskylän Kirkkopuisto ja Hallintokortteli sekä Kullankaivuu Ivalojoella ja sen sivujoissa.

Alueelliset työpajat järjestettiin kolmella alueella: Varsinais-Suomessa, Pohjois-Karjalassa sekä Lapissa. Aluetyöpajoihin osallistui yhteensä 51 henkilöä. Etäyhteyksin toteutettuihin työpajoihin osallistui muun muassa alueellisten museoiden, ELY-keskusten, kuntien, korkeakoulujen ja järjestöjen edustajia. Työpajoissa esiteltiin arvioinnin alustavia tuloksia sekä kartoitettiin osallistujien kokemuksia strategiasta ja sen hyödyntämisestä omassa organisaatiossa, kunnassa ja maakunnassa. Lisäksi työpajoissa kartoitettiin kehitysesityksiä ja tarpeita jatkotoimille.

Tulevaisuustyöpaja järjestettiin arvioinnin viimeisessä vaiheessa syyskuun lopulla, ja työpajassa testattiin alustavia havaintoja ja johtopäätöksiä. Työpaja oli suunnattu erityisesti Kulttuuriympäristöstrategiaan tiiviisti kytkeytyville tahoille sekä muun muassa arvioinnin ohjausryhmälle.

Arviointityötä on ohjannut ohjausryhmä, joka on kokoontunut säännöllisesti läpi arvioinnin. Ohjausryhmässä on ollut edustus ympäristöministeriöstä, opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja Museovirastosta.

Arvioinnin tulosten luotettavuutta ja edustavuutta on pyritty varmistamaan käyttämällä rinnakain useita eri tiedonkeruun menetelmiä. **Arvioinnin tekijät vastaavat arviointiraportin sisällöstä, johtopäätöksistä ja kehittämis ehdotuksista.**

3 Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpano ja toimivuus

3.1 Toimeenpano

Yhteenvedo arviointiaineiston perusteella

- Strategian tavoitteenasettelua pidettiin onnistuneena. Kulttuuriympäristö kuvattiin kokonaisvaltaisesti.
- Strategian toimeenpano onnistui tukemaan tavoitteiden saavuttamista etenkin valtionhallinnon tasolla. Strategiaa arvioitaessa oli haastavaa erottaa ne toimenpiteet, jotka ovat strategiasta riippumatta olleet jo aiemmin toimijoiden vastuulla.
- Toimeenpanoa rajoitti, ettei strategian toimenpiteitä resursoitu.

Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelmassa oli kuvattu yhteensä 20 toimenpiteen toteuttaminen yhdeksän strategisen tavoitteen alla (ks. tavoitteet edellä 1.2). Arviointiaineiston perusteella Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteenasettelu oli onnistunut, mikä loi hyvän pohjan strategiakauden kulttuuriympäristötyölle. Esimerkiksi 86 % sidosryhmäkyselyn vastaajista piti tavoitteenasettelua tarkoituksenmukaisena. Tavoitteet nähtiin kattavina ja oikein suunnattuina. Tavoitteenasettelun vahvuutena on ollut kulttuuriympäristön kokonaisvaltainen tarkastelu. Laajan tavoitteenasettelun käänköpuolena on ollut se, että alan toimijoilla on ollut vaikeus priorisoida toimeenpanoa. Sekä kyselyssä että haastatteluissa nousi esille, että tavoitteet olisi voinut muotoilla lopullista muotoa konkreettisemmiksi.

Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanoa on koordinoitu ja seurattu ympäristöministeriön (YM) ja opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) johdolla. Ympäristöministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö asettivat ajalle 24.5.2016–31.12.2020 Kulttuuriympäristöstrategian koordinaatioryhmän (VN/4843/2019), jossa ovat olleet edustettuna opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö ja Museovirasto. Koordinaatioryhmän tehtävänä on ollut edistää ja seurata Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanoa. On myönteistä, että koordinaatioryhmän tekemä seuranta on ollut systemaattista ja läpinäkyvää. Toimintakertomukset ja kokousmuistiot ovat saatavilla valtioneuvoston hankeikkunassa.

Strategian toimeenpano on toteutunut pääsääntöisesti suunnitelman mukaan, mistä on osoituksena yhteensä yli 150 toimenpidettä strategiakauden aikana. Koordinaatioryhmän sisäinen toteumataulukko osoitti, että osa toimenpiteistä on edistänyt useamman tavoitteen toteutumista. Lisäksi toimeenpanoa arvioitaessa on otettava huomioon, että osa toimenpiteistä on käynnistetty strategian toimeenpanon vuoksi, kun taas osa kuuluu eri toimijoiden vakiintuneeseen toimintaan. Toimenpiteet ovat olleet hankkeita, selvityksiä, avustuksia, lainsäädännön valmistelua ja muuta toimintaa kuten esimerkiksi yhteistyötä. Toimenpiteen hyödynsaajaa ei oltu yleensä määritelty. Toimenpiteitä oli määrällisesti eniten ”Kulttuuriympäristötieto on riittävää ja laadukasta”-tavoitteen saavuttamiseksi. Seuraavaksi eniten toimenpiteitä oli ”Hyvä-hallinto ja selkeä työnjako” - ja ”Kulttuuriympäristölainsäädäntö ja sen soveltaminen on laadukasta”-tavoitteiden alla.

Kaikkiaan toimeenpano onnistui tukemaan vahvasti kahdeksan tavoitteen toteutumista:

- kulttuuriympäristö tukee kestäväää kehitystä
- kulttuuriympäristölainsäädäntö ja sen soveltaminen on laadukasta
- kulttuuriympäristön merkitys vahvistuu
- kulttuuriympäristökasvatus lisää ymmärrystä ja arvostusta
- kulttuuriympäristöalan koulutus ja tutkimus on laadukasta ja riittävää
- hyvä hallinto ja selkeä työnjako
- kansalaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista
- kulttuuriympäristötieto on riittävää ja laadukasta.

Toteutuneiden toimenpiteiden määrä tavoitetta kohden ei ole korreloinut suoraan vaikutusten kanssa. Esimerkiksi useamman em. tavoitteen toimenpiteillä on edistetty yhden strategisen päämäärän saavuttamista, kuten esimerkiksi kulttuuriympäristön merkityksen vahvistumista. Jäljempänä luvussa 4 on käsitelty Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden saavuttamista ja vaikutuksia.

Heikoiten toteutui taloudellisten resurssien riittävyyden ja oikean suuntaamisen toimeenpano. Strategian toimeenpanon keskeinen ongelma on ollut, ettei valtion budjetissa ollut osoitettu määrärahoja strategian toimeenpanoon. Kulttuuriympäristöstrategiaa on toteutettu valtiontalouden kehyspäättöksen ja talousarvion sallimissa rajoissa, kuten oli kirjattu toimeenpanosuunnitelmaan. Tämä on ollut ristiriitaista strategisen tavoitteen kanssa, että taloudelliset resurssit ovat riittävät ja oikein suunnatut. Esimerkiksi valtioavustusten kehittäminen tapahtuu ministeriöissä virkatyönä, mutta arvioinnissa saadun palautteen perusteella olisi ollut tarpeen myös resursoida strategian toimeenpano. Resursointi olisi parantanut mahdollisuuksia tehdä toimenpiteitä avusten kasvattamiseksi ja taloudellisten kannustimien kehittämiseksi. Rahoituksen kehityksessä on ollut muutama poikkeus. Uudistetun museolain myötä valtion rahoitus kasvoi alueellisille museoille. Lisäksi

ympäristöhallinnon rakennusperinnön hoidon avustusten määräraha on noussut vuonna 2020.

Esimerkiksi toimenpiteitä elinkeinoelämän ja julkisen sektorin välisen yhteistyön vahvistamiseksi kulttuuriympäristöasioissa ei ole raportoitu. Tätä havaintoa tukevat myös arvioinnin haastattelut ja työpajatyöskentely. On ilmeistä, että strategian toimeenpano jäi valtionhallinnossa työ- ja elinkeinoministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön osalta etäiseksi. Haastattelun asiantuntijan mukaan esimerkiksi alueen elinvoiman kysymyksissä keskustelu kääntyy taloudelliseen elinvoimaan ja yrityksiin eikä kulttuuriympäristön merkitykseen. Lisäksi kävi ilmi, että esimerkiksi alueellisessa ELY-keskuksen vetämässä kulttuuriympäristöryhmässä ei ole ollut elinkeinoelämän edustajia paikalla. Elinkeinoelämän poissaolo voi heijastua vaikeutena laajentaa kulttuuriympäristön rahoitus pohjaa. Sen sijaan kulttuuriympäristön yhä suurempi merkitys matkailun vetovoimatekijänä nousi usein esille haastatteluissa ja työpajoissa (ks. myös 4.2).

Strategian toimeenpano onnistui parhaiten valtionhallinnossa, mikä heijastui esimerkiksi toimenpiteiden määrässä hallintoa ja lainsäädäntöä koskien. Arvioinnin sidosryhmäkyselyn vastaajista 47 % kertoi tuntevansa strategian vähintään melko hyvin. Strategian toimeenpanosta kertoo esimerkiksi se, että noin neljäsosa kyselyvastaajista kertoi strategian ohjanneen vähintään jossain määrin organisaationsa toimintaa, ja että muutama vastaaja kertoi hyödyntävänsä strategiaa aktiivisesti omassa työssään. Kyselyn vastausten perusteella strategiaa on tyypillisesti selailtu osana omaa toimenkuvaa. Strategia on esimerkiksi tarjonnut käsitteellistä tukea kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön käsittelyyn ja esittelyyn. Lisäksi strategia on noussut keskusteluun erilaisissa asiakirjoissa ja tilaisuuksissa. Strategiaa on myös käytetty kulttuuriympäristön kehittämistyön perusteluna rahoitushakemuksissa (ks. 4.2).

”Kun on ollut vain yhden kauden strategia, ei voi olla samalla tavalla toimintaa ohjaava. 15 vuotta olisi eri juttu.”

”Kun on 5 vuotta tehty työtä, pitkäjänteisyys olisi toivottavaa. On hyvä alku”.

”Pala palalta strategian toimeenpanon hankkeet edistävät valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Vähän kuin kullanhuhdonta, sieltä paljastuvat kulttuuriympäristön kultahippuset”.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön välisen yhteistyön tiivistyminen on ollut toimeenpanoa edistävä tekijä. Toimeenpanon suurimmat haasteet ilmenivät alueellisella ja paikallisella tasolla. Heikkoutena oli, ettei strategian jalkauttamisessa hyödynnetty riittävän systemaattisesti korkeakouluja, jotka tekevät kulttuuriympäristötyötä yhteistyössä esimerkiksi alueen kuntien, järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa.

Seuraavassa luvussa käsitellään strategian toimivuutta sekä toteutumista horisontaalisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

3.2 Toimivuus

Yhteenvedo arviointiaineiston perusteella

- Strategian tunnettuus on jäänyt melko sattumanvaraiseksi valtionhallinnon ydintoimijoita ja alueellisia vastuumuseoita lukuun ottamatta.
- Strategian toimeenpanoa tukeva viestintä keskittyi kauden alkuosaan. Valtaosa sidosryhmistä piti viestintää riittämättömänä.
- Valtionhallinnossa strategia omaksuttiin paremmin kuin alue- ja paikallishallinnossa.

3.2.1 Strategian tunnettuus

Viestintä

Strategian viestintätoimien on koettu painottuneen strategiakauden alkuun, vaikka näitä on suunniteltu systemaattisesti vuosittain.

”Modernin tiedonvälityksen tavat. Somen haltuunotto. Sen avulla voidaan tuoda teemoja tutuksi. Esim. Arkimaisema instagramissa.”

”Viestinnän tapa tulisi muuttaa. On ollut hallinnon tapa. Mitä strategia tarkoittaa alueen tai kohteen näkökulmasta?”

”On aika ajoin nostettu esille kulttuuriympäristösitoumuksia.

”Strategialla ei ollut budjettia. Viestintähankkeet edellyttävät rahaa.”

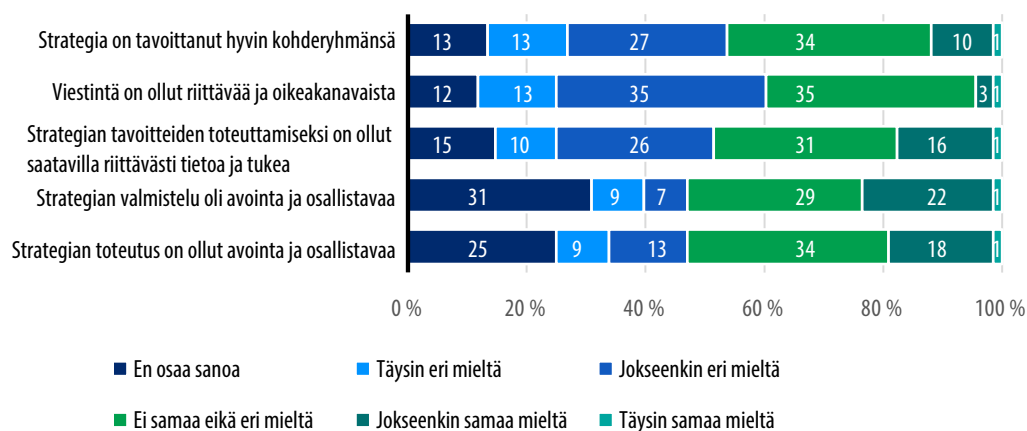
”Jos tuntee asian, varmasti saa tietoa.”

Strategiakauden alkuvaiheessa laadittiin viestintäsuunnitelma, jota on päivitetty vuosittain, viimeisimmän suunnitelman ulottuessa vuoden 2020 loppuun. Viestinnän päätavoitteiksi asetettiin strategia-työn tuloksista ja kulttuuriympäristön merkityksestä hyvinvoinnille ja alueiden elivoimaisuudelle kertominen sekä kulttuuriympäristön arvostuksen vahvistaminen. Kohderyhmät on määritelty laajasti alan toimijat, esim. kunnat ja järjestöt kattaen. Tästä huolimatta sekä alue- että paikallistason toimijat kokivat viestinnän vähentyneen merkittävästi strategiakauden edetessä. Näin koki myös valtaosa strategia-työhön aktiivisesti osallistuvista toimijoista. Monet toivoivatkin, että esim. strategiakauden puolessavälissä olisi tehty näkyvä monikanavainen viestintätempaus, alue- ja paikallistoimijoita aktivoiden.

Viestintätoimia on rajoittanut se, ettei tälle oltu osoitettu erityistä budjettia. Viestintätoimet oli pääasiassa resursoitu vastuuministeriöiden työksi. Viestintätoimista on voitu seurata esimerkiksi some-jakoja ja tykkäyksiä, sähköisten raporttien latausmääriä ja tilaisuuksien kävijämääriä.

Viestien tavoittamiseksi nähtiin tarvittavan nykyistä systemaattisempia toimia ja monipuolisempia kanavia. Strategian teemojen laajuus ei sinänsä ole haaste. Teemoja edustavilla ammattikunnilla on omia viestintäkanavia, joita strategian viestinnässä olisi voitu hyödyntää toteutunutta merkittävästi enemmän. Esimerkiksi yksittäiseksi tärkeäksi kanavaksi nousi Museoliiton Museoposti -sähköpostilista, joka tavoittaa museoiden henkilökunnan hyvin. Somen hyödyntämistä pidettiin sekä nyt jo erittäin hyvällä tasolla olevana että hyvänä alkuna. Viestintä sosiaalisessa mediassa on jäänyt pääosin ydintoimijoiden vastuulle. Sidosryhmien sosiaalisen median viestinnän avulla olisi voitu tavoittaa merkittävästi laajempi ryhmä.

Kuvio 1. Sidosryhmien kokemus viestinnästä.

Tietoisuus kulttuuriympäristöstä on strategiakauden aikana vahvistunut, vaikka viestintää ei riittävänä pidettykään. Sidos- ja kohderyhmät kokivat, että tietoa on ollut kyllä hyvin saatavilla, jos tätä on tarvinnut. Viranomaisten ja kansalaisten tietoisuus kulttuuriympäristöstä on kasvanut, mihin paikallistoimijat olivat hyvin tyytyväisiä.

Viranomaiset eivät kuitenkaan ole usein arjen kiireessä ennättäneet seuraamaan strategian edistymistä riittävästi. Valtaosalla sidosryhmistä strategia on jäänyt melko etäiseksi, vaikka strategiasta olisi tiedettykin. Tämä toistui kaikessa aineistonkeruussa. Strategian vierautta selittää ainakin se, että eri hallinnon tasoja edustavat toimijat eivät ole kokeneet strategian valmistelua ja toimeenpanoa kovin avoimeksi ja osallistavaksi. Erityisesti

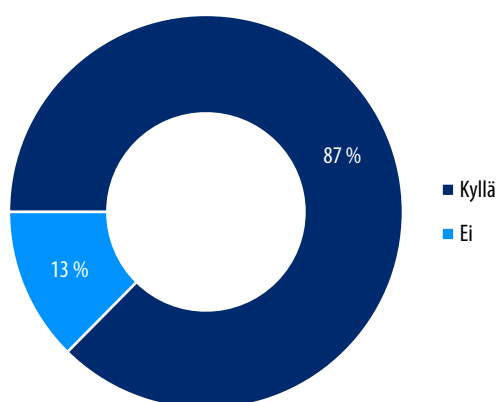
maakunnalliset ja paikalliset toimijat toivoivat, että strategian toimeenpanoa olisi käsitelty kunkin alueen erityispiirteiden ja toiminnan näkökulmista. Alueiden ja kuntien olisi ollut tärkeää osallistaa toimeenpanoon omat sidosryhmänsä. Kansallisen tason toimijoilla olisi voinut olla tässä ohjaava ja kannustava rooli esimerkiksi esittämällä osallistavan toimeenpanon menetelmiä. Nyt moni keskeinen alueellinen tai paikallinen toimija ei ole tuntenut strategiaa, varsinkaan toimeenpanon alkuvaiheen jälkeen.

Tunnettuus

Kulttuuriympäristö on terminä alan toimijoille tuttu ja hyvin ymmärretty, vaikka käsite onkin hyvin laaja. Tässä raportissa viitataan useaan kertaan kulttuuriympäristön teeman laajuuteen ja sen tuomiin haasteisiin strategian toimeenpanossa. Kulttuuriympäristön termiä ei kuitenkaan koettu ongelmalliseksi. Kansalaiskyselyyn vastaajat viittasivat termillä muun muassa lähiympäristöön ja sen historiaan, rakennetun ja rakentamattoman ympäristön muodostamaan kokonaisuuteen sekä ympäristöön, jossa näkyy ihmisen kädenjälki.

Strategia tunnetaan parhaiten valtionhallinnossa ja jonkin verran aluehallinnossa, kun taas kunnissa tunnettuus on jäänyt vaatimattomalle tasolle. Valtionhallinnossa tietoisuus strategiasta on hyvällä tasolla. Strategian sisällön tuntemus rajoittuu kuitenkin pääasiassa YM:n ja OKM:n hallinnonaloille. Kuntien tavoittamisessa haasteena on ollut kulttuuriympäristöstrategian teemojen jakaantuminen usealle kunnan toimialalle käsittäen kulttuuritoimijat, kaavoituksen, rakennusvalvonnan, korjausrakentamisen, kasvatuksen ja koulutuksen (ks. myös 3.2.2).

Kuvio 2. Kokemus kulttuuriympäristö -sanantuttuudesta.

”Strategia on saavuttanut hyvin alalla toimivat viranomaiset ja yhteisöt, muttei niinkään maankäytöllisten päätösten tekijöitä tai muita hallinnon aloja.”

”Yritykset sponsoroivat urheilua, mutta eivät kulttuuriympäristöä. Pitäisi tarjota keinoja, miten kulttuuriympäristöä voi tukea.”

”Heikkoutena on ollut elinkeinoelämän sivussa oleminen. Innostusta ei herunut elinkeinoelämän puolelta. Matkailupuolella on tehty selvityksiä strategiakauden aikana. Asiat ovat hitaita.”

3.2.2 Toimivuus valtion-, alue- ja paikallishallinnon tasoilla

Strategian laadinta ja toimeenpano ovat olleet melko keskushallintolähtöistä. Kuitenkin lähes kaikki valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset toimijat pitivät strategian tavoitteita tärkeinä ja oikeina. Toimeenpanoa koskevaa viestintää ja ohjeistuksia ei koettu riittäviksi (Kuvio 1. Sidosryhmien kokemus viestinnästä.), vaikka strategian viestinnän suunnittelussa oli huomioitu valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen taso. Sidosryhmäkyselyssä tämä näkyy vastaajien näkemysten hajonnassa kysyttäessä strategian näkyvyyttä oman organisaation käytännön työssä. Yli puolet vastaajista kertoi strategian näkyvän työssä vähintään jossain määrin, 40% vain vähäisesti tai ei lainkaan.

Kuvio 3. Strategian näkyvyys oman organisaation työssä.

Strategian toimeenpano on ollut perinteistä. Valmistelun osallisuuden lisäksi useat alueelliset ja paikalliset toimijat kokivat, että myös toimeenpanossa sidos- ja kohderyhmiä osallistettiin melko pienessä piirissä. Moni toivoi toimeenpanoon uudenlaista ketteryttä esim. toimenpiteiden osuvuuden ja toimivuuden arviointia strategiakauden aikana ja rohkeutta tehdä tarvittavia suunnan muutoksia kauden aikana.

Strategian aikajänteen toimivuutta pidettiin pääasiassa sopivana. Strategiakauden pituutta pidettiin myös sekä liian pitkänä että lyhyenä. Liian pitkänä aikajännettä pidettiin toimintaympäristön muutosten takia. Toisaalta kauden riittämättömyyttä perusteltiin asenteiden ja toimintamallien muutoksen hitaudella.

Kulttuuriympäristön teemojen tuominen yhteen on strategian merkittävin vahvuus ja samalla sen suurin haaste. Strategiaa pidetään laajasti hyvänä lähtökohtana uudenlaiselle kulttuuriympäristöajattelulle. Näkökulmien laajuutta pidetään ansiona, laaja-alaisuus herättelee moninaista toimijakenttää. Toisaalta juuri teemojen laajuus on ollut haaste toimeenpanolle. Keskenään hyvin erilaiset toimijat eivät ole kokeneet strategian kohdentuneen juuri omaan työhön. Millään tasolla ei ole olemassa kulttuuriympäristöstä laaja-alaisesti vastaavaa toimijaa eikä ja myöskään Kulttuuriympäristöstrategiasta vastaavaa toimijaa. Yksittäisiä professioita edustaville asiantuntijoille strategia on liian laaja tartuttavaksi.

Strategia on sisältänyt useita kulttuuriympäristötiedon kokoamisen ja hyödyntämisen kehittämishankkeita, jotka vahvistavat hyvää hallintoa ja toimenpiteiden vaikuttavuutta kaikilla hallinnon tasoilla. Tietoa on koottu, yhdenmukaistettu ja jaettu useassa hankkeessa. Vaikka nämä ovat usein olleet valtionhallinnon hankkeita, välitty näistä saavutettava hyöty myös alue- ja paikallistasolle. Ajantasaisen ja kattavan tiedon saatavuudella on merkittävä vaikutus kulttuuriympäristön teemojen vahvistamiseen. Kulttuuriympäristötiedon hankkeiden tuloksista ei ole kehitetty toimenpiteitä valtion-, alue- tai paikallishallinnon toimijoille.

”Suurin arvo siinä, että strategia kokosi yhteen kulttuuriympäristön tavoitteita. On ollut äärimmäisen tärkeää, koska kulttuuriympäristöasiat ovat hallinnollisesti hajallaan. Strategia on ollut todella tärkeä ja merkittävä asia.”

”Monesti poikkihallinnolliset kysymykset edellyttäisivät enemmän perehtymistä ja enemmän aikaa. Pitäisi olla omassa organisaatiossa pohdintaa, miksi tämä on tärkeää.”

”On kyse tahtotilasta. Välillä kaupunki ei halua löytää ratkaisuja kultt. ymp. suojelemiseksi.”

”Porukka, joka tekee kulttuuriympäristö-asiaa Suomessa, on liian kapea. Koostuu ”uskovaisista”.”

”Hallinnossa strategia on hyvä perustyökalu.”

Seuraavassa on yhteenvedot toimivuudesta valtion-, alue- ja paikallishallinnossa

Valtionhallinnon taso

Keskeiset virastot ovat kokeneet strategian olleen hyvä tuki omalle työlle. Museo-
virasto toimii valtakunnallisena kulttuuriympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijavi-
ranomaisena. Sen kulttuuriympäristötyö keskittyy muinaisjäännösten suojeluun, valtion ja
kirkolliseen rakennusperintöön sekä rakennusperintölailla suojeltuihin kohteisiin⁸. Kult-
tuuriympäristö jakaantuu usean hallinnonalan ja viraston vastuualueille. Strategia onkin
koonnut pirstaloituneet teemat yhden sateenvarjon alle. On koettu, että strategia on tar-
jonnut selkänöjää kehittämistyöhön sekä tukenut viestintää. Strategiaa on käytetty myös
ohjauksen työkaluna kuten esimerkiksi Metsähallituksen tulosohtauksessa. Useille toimi-
joille strategia on noussut esiin erityisesti museoyhteistyön kautta. Yleisesti todettiin, että
kulttuuriympäristöteema on liian harvan toimijan agendalla. Teeman parissa työskentele-
vien ryhmä on pieni hallinnon kaikilla tasoilla.

**Merkittävin haaste valtionhallinnon tasolla on se, ettei kaikkia tarvittavia
ministeriöitä ole saatu mukaan strategian toimeenpanoon.** Strategian tavoitteiden
saavuttaminen edellyttää hallinnonalojen laaja-alaista yhteistyötä. Paikallistasolla nähdään
kulttuuriympäristön merkitys elinkeinopolitiikassa tärkeänä. Kansallisella tasolla YM:n ja
OKM:n yhteistyö työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ja maa- ja metsätalousministeriön
(MMM) kanssa on kuitenkin jäänyt ohueksi. Esimerkiksi TEMin ja MMM:n nykyistä
vahvemmat linjaukset kulttuuriympäristön merkityksestä matkailuun voisivat tukea kuntia
yritysyhteistyöhön ja vahvistaa yritysten uusia esimerkiksi kulttuuriympäristöön liittyviä
rooleja kunnissa. TEM ja MMM olivat mukana strategian valmistelutyössä. Konkreettiset
toimet ovat jääneet kuitenkin vähäisiksi eikä strategiaa juuri tunnettu. Sen sijaan strategia
nähtiin erittäin tarpeelliseksi ja sen tavoitteita pidettiin hyvinä. Ministeriöt myös löysivät
selviä rajapintoja ja yhteistyön paikkoja. TEM:n hallinnonalalla kulttuuriympäristön teema
kytkeytyy esimerkiksi aluekehitykseen. Arviointiaineiston perusteella kulttuuriympäristön
merkitystä on tarpeen vahvistaa myös kaupunkipolitiikan ja elinkeinopolitiikan
toimeenpanossa.

Lisäksi ministeriöiden välinen yhteistyö on hakenut vielä muotoaan. YM:n ja OKM:n
välinen vastuunjako on ollut monille alue- ja paikallistason toimijoille osittain epäselvä.
Näkemyksistä strategian poikkisektoriaalisesta merkityksestä vaihteli paljon. Suurin osa kan-
sallisista, alueellisista ja paikallisista toimijoista piti strategiaa merkittävänä avauksena uu-
delle yhteistyölle ja yhteistyön nähtiin myös toteutuneen vähintään kohtuullisesti. Osa ei
kuitenkaan nähnyt, että hallinnonalan läpäisevä yhteistyö olisi juurikaan vahvistunut.

⁸ Kulttuuriympäristöpalvelut -osaston tehtävät ja yhteistyö.

Alueellinen taso

Alueellisella tasolla keskeisinä toimijoina ovat olleet alueelliset vastuumuseot, maakuntaliitot ja aluehallintoviranomaiset. Näille strategia on ollut pääasiassa ainakin jonkin verran tuttu. Alueellisten vastuumuseoiden, jotka toimivat kulttuuriympäristön ja erityisesti rakennetun ympäristön sekä kulttuuriperinnön asiantuntijana, perustaminen vuonna 2020 on ollut suuri edistysaskel. Uudistus on tuonut uutta osaamista monelle alueelle esimerkiksi arkeologian saralla. Alueellisten vastuumuseoiden verkosto on tuonut lisää resursseja kulttuuriympäristötyöhön sekä lisännyt alueiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Tässä vaiheessa on ennenaikaista arvioida tuoreen uudistuksen resurssien riittävyyttä ja pitkäkestoisia vaikutuksia alueellisten erojen tasoittumiseen.

Maakuntamuseoiden rooli oli keskeinen alueilla vuoteen 2019 saakka. Tornionlaakson ja Kanta-Hämeen maakuntamuseoissa ja Pohjois-Karjalan museossa ei hoidettu kulttuuriympäristön viranomaistehtäviä, vaan näillä alueilla viranomaistehtävistä vastasi Museovirasto⁹. Maakuntamuseojärjestelmän tilalle tulivat 1.1.2020 alkaen alueelliset vastuumuseot, jotka hoitavat muun muassa museolain mukaisia kulttuuriympäristön asiantuntijatehtäviä. Vastuumuseot on nimetty kaikkiin maakuntiin¹⁰.

Strategian toimeenpano on vaihdellut alueiden välillä. Esimerkiksi Satakunnassa ja Keski-Suomessa kulttuuriympäristö on integroitu maakuntaohjelmaan. Uudellamaalla strategiaa on käytetty maakunnallisten kehityslinjausten ja toimien laadinnan tukena. Esimerkiksi Uudellamaalla on oma Kulttuuriympäristöstrategia vuosille 2018–2020 ja Etelä-Savolla vastaavasti vuosille 2016–2020. Muutamissa maakuntaliitoissa harmiteltiin nyt kauden loppuvaiheessa sitä, ettei strategiaa käytetty alueella täysmittaisesti. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa Kulttuuriympäristöstrategia on jäänyt etäiseksi siitä huolimatta, että alueella toimii kaksi kulttuuriympäristön yhteistyöryhmää. Jälkikäteen todettiin, että strategian käsittely maakuntatoimijoiden yhteistyönä kauden alussa olisi ollut erittäin hyödyllistä.

Alueellisen tason toimeenpanoon vaikutti strategiakaudelle ajoittunut maakunta-uudistuksen valmistelu, mikä vei kulttuuriympäristön teemalta resursseja. Valmistelun aikana on muun muassa esitetty maakuntahallintoa kulttuuriympäristön tietojärjestelmien ylläpitäjäksi¹¹. Lisäksi valmistelun aikana on selvitetty kulttuuriympäristötehtävien hoidon vaihtoehtoja ja esimerkiksi kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien roolia¹². Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmiä ei ole kaikilla alueilla. Moni nosti esiin tarpeen

⁹ Uusi-Seppä, 2017.

¹⁰ Alueelliset vastuumuseot, niiden tehtävät ja toimialueet.

¹¹ Uusi-Seppä, 2017.

¹² Antikainen, J., Auri, E., Lahti, K., Levä, K., Mattinen, M. & Vanhatalo, R., 2018.

maakunnallisista kulttuuriympäristöä käsittelevistä yhteistyöryhmistä, jotka kokoaisivat aluehallinnon toimijat, kunnat, yritykset ja yhdistykset. Nykyisin yhteistyöryhmät koostuvat pääosin ELY-keskuksen, maakuntaliiton ja alueellisen vastuumuseon edustajista.

Paikallinen taso

Kulttuuriympäristöön liittyvien asenteiden merkitys korostuu erityisesti kuntatasolla. Koettiin, että yleinen kiinnostus kulttuuriympäristöä kohtaan on vahvistunut strategiakaudella. Kulttuuriympäristö-teeman vahvistuminen lähtee paikallistason asenteista. Merkityksen vahvistuminen luo mahdollisuuden resurssoinnille ja teeman nostamiseen esille. Eri näkökulmia edustavat toimijat painottivatkin sitä, että strategian tavoitteiden saavuttaminen edellyttää paikallistason asenteiden muutosta ja sitoutumista. Näyttää siltä, että suuren yleisön osallistuminen, kuten myös kulttuuriympäristötietoisuus, on vahvistunut.

”Kun yritetään pitää hengissä kohteita, niin valtakunnallinen Kulttuuriympäristöstrategia voi olla hyödyksi kohdeneuvotteluissa. Valtavia eroja, onko strategiaa käytetty tukena.”

”On tavoittanut heikosti muut toimijat esim. kunnat (kaavoitus, tilakeskukset, rakennusvalvonta). Yhteistyötahot ovat kuulleet museon kautta.”

Kulttuuriympäristön kehittämisen vaatimat resurssit ja investoinnit kilpailevat kunnissa muiden tarpeiden kanssa. Strategiaa olisikin voitu hyödyntää nykyistä enemmän teeman painoarvon lisäämiseksi. Kunnissa ei usein vielä mielletä kulttuuriympäristöä voimavaraksi, vaan kulttuuriympäristöön kohdistuvat taloudelliset kuluerät korostuvat. Viranomaisten tietoisuuden ja yhteistyön vahvistamiseksi myös luottamushenkilöiden tietoisuutta tulisi vahvistaa. Strategia ei tuonut kunnille suoraa tukea tähän. Erityisesti pienillä kunnilla ei kaikissa tapauksissa ole mahdollisuutta esimerkiksi omien kiinteistöjen riittävään korjausrakentamiseen ja ylläpitoon. Kaikissa tapauksissa taloudelliset kannusteetkaan eivät riitä. Esimerkiksi korjausavustuksia ei kaikissa kunnissa haluta hakea. Moni paikallinen toimija toivoikin nykyistä merkittävämpiä taloudellisia kannustimia kulttuuriympäristön säilyttämiseksi.

Yritysten merkitys kulttuuriympäristön kehittäjänä korostuu erityisesti paikallistasolla. Strategia ei ole juurikaan vahvistanut yritysten roolia. Strategiassa linjataan, että kulttuuriympäristö voi tarjota hyvän viitekehyksen uuden liiketoiminnan luomisessa ja yritysten innovaatiotoiminnan vahvistamisessa. Yritysten roolia voidaan tarkastella välillisesti. Alue- ja paikallistoimijat nostivat yritysten merkityksen strategian tavoitteiden saavuttamiseksi usein esiin. Mahdollisuudet liittyvät esimerkiksi matkailun ja maaseudun elinkeinoihin, kulttuuriympäristön tukemiseen ja yritysten omistamien kiinteistöjen ylläpitoon sekä käyttöön. Kuntatasolla yritysten roolia ja vastuuta kulttuuriympäristön kehittämisessä

voitaisiinkin uudistaa ottamalla yritykset mukaan kulttuuriympäristöä koskevaan suunnitteluun ja yhteishankkeisiin (ks. esim. 4.1.1 Tapaustutkimus Rapolanharju). Samoin kunnat toivoivat kansallisia malleja, keinoja ja kannusteita yritysten kannustamiseksi mukaan esimerkiksi investoijina. Yritysyhteistyön rooli jäi strategiatyössä nyt vähäiseksi.

Kuntalaisten osallisuus on yksi kulttuuriympäristön teeman kehittämisen edellytyksistä. Kuntalaisten näkökulma integroituu etenkin aktiivisesti mukana olleiden järjestöjen toimintaan (ks. jäljempänä 4.1.1). Seuraavassa luvussa on kuvattu esimerkkejä siitä, miten kansalaisilla on ollut mahdollisuus osallistua kulttuuriympäristönsä kehittämiseen ja hoitoon (ks. esim. 4.1.1 Tapaustutkimus Rapolanharju, 4.1.3 Tapaustutkimus Kaikkien kaupunki-hanke ja 4.2.1 Jyväskylän Kirkkopuisto ja Hallintokortteli). Asennemuutoksen ja aktiivisuuden vahvistamiseksi olisi toivottu myös suoraa strategian puitteissa tehtävää kansalaisviestintää.

4 Kulttuuriympäristöstrategian vaikutukset

4.1 Kulttuuriympäristö voimavarana

Yhteenveto arviointiaineiston perusteella

- Strategian toimenpiteiden yhteisvaikutus ilmenee kulttuuriympäristön merkityksen ja arvostuksen vahvistumisena. Tätä on edesauttanut, että tietoisuus kulttuuriympäristöstä on kasvanut. Kulttuuriympäristön käsite on kansalaisten piirissä aiempaa tutumpi.
- Kulttuuriympäristökasvatus, jossa järjestökentän rooli on merkittävä, on onnistunut tehtävässään lisätä kulttuuriympäristön ymmärrystä ja arvostusta. Haasteena on yleisesti systemaattisuuden puuttuminen kulttuuriympäristökasvatuksesta.
- Digitalisoinnin lisääntymisen ja uusien inventointien ansiosta on saatavilla yhä laadukkaampaa kulttuuriympäristötietoa. Tiedon hajanaisuus on edelleen heikkous. Tiedon laadun ja hyödyntämisen kehittäminen on vasta alkuvaiheessa.

4.1.1 Kulttuuriympäristön merkitys on vahvistunut strategian toimenpiteiden yhteisvaikutuksesta

Kulttuuriympäristön merkityksen ja arvostuksen vahvistuminen on strategian vahvimpia vaikutuksia. Jo pelkästään valtakunnallisen Kulttuuriympäristöstrategian laatiminen teki kulttuuriympäristön merkityksen näkyväksi. Kulttuuriympäristön merkityksen ja arvostuksen nousua on edesauttanut se, että strategia on onnistunut kulttuuriympäristön käsitteen levittämisessä laajaan tietoisuuteen. Kulttuuriympäristön käsite on aiempaa tutumpi. Arvioinnin kansalaiskyselyssä käsite oli tuttu jopa 87 % vastaajista (ks. myös edellä 3.2.1). Esimerkiksi vuonna 2017 kulttuuriympäristön käsite oli melko tai erittäin tuttu 62 % kansalaisista¹³.

¹³ Kulttuuriperintöbarometri 2017.

"Arkiympäristö on kulttuuriympäristöä."

"Matkailun kautta on vahvistunut merkitys, kohde kuin kohde."

"Merkityksen vahvistuminen näkyy."

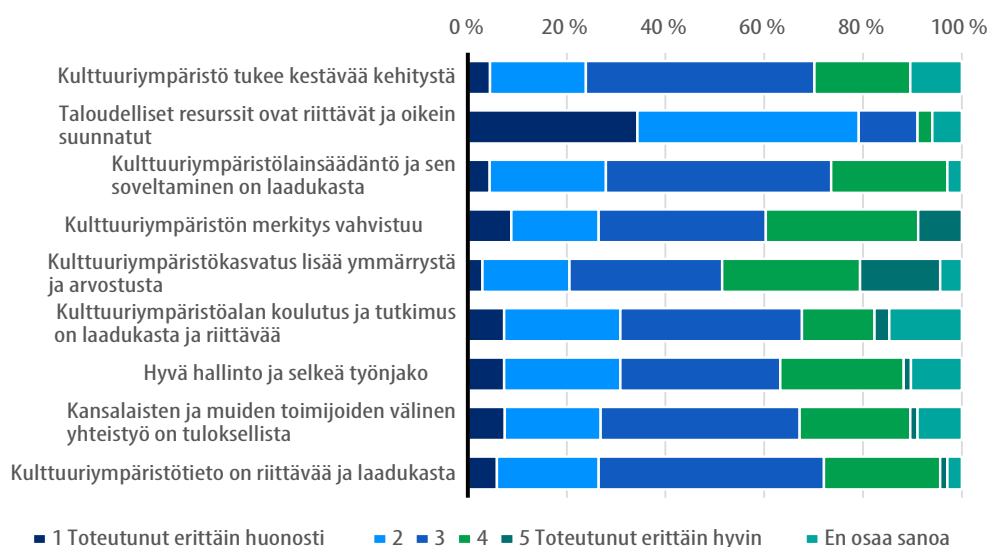
"Kulttuuriperintö on ollut vetovoimatekijä."

Kulttuuriympäristön merkityksen kasvaminen strategian keskeisenä saavutuksena korostui arvioinnin haastatteluissa ja työpajoissa käydyissä keskusteluissa. On ilmeistä, että strategiakaudella tehtyjen lukuisten eri toimenpiteiden synergiaetuna on ollut kulttuuriympäristön merkityksen ja arvostuksen vahvistuminen. Arvioinnin sidosryhmäkyselyn vastaajista 40 % oli sitä mieltä, että kulttuuriympäristön merkityksen vahvistuminen on toteutunut melko tai erittäin hyvin (Kuvio 4).

Kulttuuriympäristön merkitys tunnistetaan yhä paremmin kulttuurisena, sosiaalisena ja ekologisena voimavarana, kun taas kulttuuriympäristön rooli taloudellisena voimavarana ei ole tullut laajasti näkyviin. Arvioinnin haastattelujen ja kyselyjen perusteella on tapahtunut muutos, että kulttuuriympäristö kiinnostaa kansalaisia yhä enemmän. Kulttuuriympäristön kokemista voimavarana selittää osaltaan esimerkiksi kansalaisten osallistuminen tapahtumiin sekä matkailun lisääntyminen kulttuuriympäristön kohteissa (ks. 4.2). Erityisesti järjestökentän aktiivinen toiminta on heijastunut välillisesti merkityksen vahvistumiseen. Arvioinnin kansalaiskyselyssä peräti 80 % vastaajista oli osallistunut paikkakunnallaan kulttuuriympäristöaiheisiin tapahtumiin. Avovastauksissa nousivat esille muun muassa opastetut kävelykierrokset, luennot, talkoot, kyläjuhlat ja osallistuminen kotiseutuyhdistyksen tapahtumiin lähiympäristössä. Esimerkiksi vuonna 2017 kulttuuriympäristö tuli tutuksi ympäri maata järjestetyissä Suomi 100 -tilaisuuksissa, joita paikallisyhdistykset ja asukkaat toteuttivat lähiympäristössään.

Kulttuuriympäristön arvostuksen vahvistumisen esteenä on ollut, että strategian tunnettuus on jäänyt etenkin kunnissa keskimäärin heikoksi. Kulttuuriympäristön kokemisessa voimavarana ilmenee edelleen haasteita esimerkiksi kunnissa. Haastattelussa tuli ilmi, että kaupunki ei välttämättä halua aktiivisesti löytää ratkaisuja kulttuuriympäristön suojelemiseksi. Haastattelun asiantuntijan mukaan kaupunki ei esimerkiksi halua yleis- ja asemakaavojen suojelumerkintöjä. Kyselyn avovastausten mukaan merkityksen vahvistuminen ei näy laajemmin yhteiskunnassa. Esimerkiksi arvioinnin sidosryhmäkyselyn ja haastattelujen perusteella kunnissa uuden rakennuksen rakentamista priorisoidaan usein olemassa olevan kulttuuriympäristön ylläpidon sijaan.

Kuvio 4. Sidosryhmäkyselyn tulokset Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden toteutumisesta (% osuus vastaajista, N = 68).

Alla on kuvattu arvioinnin tapaustutkimus Valkeakoskella sijaitsevasta Rapolanharjun muinaisjäännösalueesta, jonka hoito toteutui tuloksellisesti Central Baltic Interreg 2014-2020 -ohjelman rahoituksen ja talkoiden voimin. Kohteessa on edistetty monipuolisesti Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden toteutumista kasvatuksesta matkailuun, joka on vilkastunut viime aikoina. Rapolanharju on esimerkki kulttuuriympäristöstä, jonka merkitys kulttuurisena, sosiaalisena, ekologisena ja taloudellisena voimavarana tunnistetaan entistä paremmin.

Tapaustutkimus: Rapolanharjun muinaisjäännösalue

Valkeakoskella sijaitsevalla Rapolanharjun muinaisjäännösalueella www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=908010001 on Suomen suurimman muinaislinnan lisäksi esihistoriallisen ajan asutuksen jäännöksiä, kalmistoja, uhrikiviä sekä muinaispelto. Rapolanharju on esimerkki kulttuuriympäristöstä, jota on viime vuosina kunnostettu ja hoidettu sekä hanketoiminnan että talkootyön avulla. Rapolanharju on myös osa Sääksmäen-Tarttilan valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Central Baltic Interreg 2014–2020 -ohjelman rahoittama Lights on -hanke kehitti valittuja historiallisia kohteita Suomessa ja Virossa

matkailukohteina vuosina 2015–2018. Rapolanharjun hankkeen toteutti Metsähallituksen Luontopalvelut yhteistyökumppaninaan Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak). Lights on -hankkeen rahoituksesta kohdistui Rapolanharjuun noin 275 000 euroa, josta Metsähallituksen osuus oli noin 200 000 euroa ja Humakin noin 75 000 euroa. Kulttuuriympäristöstrategia oli mainittu perusteluna kansainvälistä rahoitusta haettaessa. www.metsa.fi/projekti/lights-on/

Lights on -hankkeen välittömät vaikutukset ilmenevät Rapolanharjun retkeilypalvelujen laadun kohenemisena. Reittien paremman kunnon lisäksi muutos näkyy siten, että kohteesta on nykyisin saatavilla laadukasta kulttuuriympäristötietoa uusissa opasteissa sekä infotauluissa. Hanke nosti historiaa esille esimerkiksi laatimalla Rapolan historiasta, historiallisista hahmoista sekä eläimistä kertovia sarjakuvia ja sijoittamalla puuveistoksia reitistön varrelle. Uudet tapahtumat kuten ”Rapola palaa” elävöittivät aluetta. Kohdetta kehitettiin myös digitaalisin ja pelillisin menetelmin. Rapolan teemoista saa lisätietoa mobiiliopastuksen avulla. Rapola-mobiilipelissä tarina kuljettaa peliä. Lisäksi alueelle tuotiin esimerkiksi piknik-pöytiä ja penkkejä sekä rakennettiin uusi näköalapaikka.

Rapolanharjua ylläpidetään myös talkoovoimin. Alueeseen sisältyy Adoptoi monumentti -kohde, jonka hoidossa korostuu maisemanhoito. Esimerkiksi osana Suomen Luonnonsuojeluliiton Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla -projektia toteutetuilla talkoilla, jossa oli paikalla Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologi, hoidettiin arvokkaita perinnebiotooppialueita, poistettiin vieraslajeja ja parannettiin kiinteiden muinaisjäännösten näkyvyyttä. <https://adoptoi monumentti.fi/talkoot-valkeakosken-rapolan-muinaisjaannosalueella/>. <https://adoptoi monumentti.fi/valkeakoski-rapola-seppalan-kuppikivi/>

Rapolanharjun kunnostamisella on ollut vahva kulttuuriympäristö-kasvatuksellinen merkitys. Lights on -hankkeessa Humakin kulttuurituotannon koulutusohjelman opiskelijat esimerkiksi ideoivat minkälaisia tapahtumia Rapolanharjussa voisi olla. Uusien osaajien koulutuksen ohella korkeakoulu viesti Rapolanharjun tapahtumista aktiivisesti, mikä osaltaan vahvisti kulttuuriympäristötiedon leviämistä. Lisäksi hanke järjesti koulutusta Rapolanharjun oppaille ja matkailupalveluyrityksille matkailupalveluiden tuotteistamisesta

Merkittävää on, että Rapolanharjun ympärille on kehittynyt monialainen kulttuuriympäristötyön verkosto, jonka kautta kulttuuriympäristön ymmärrys

ja osaaminen edelleen leviävät alueella. Lights on -hankkeen verkostossa olivat mukana muun muassa Metsähallituksen Luontopalvelut, Humak, paikalliset kansalaisyhdistykset ja yritykset kuten esimerkiksi Voipaalan taidekeskus, Valkeakosken Matkailu (Valkeakosken kaupunki), Rapolan oppaat ja paikallinen tapahtumatuottaja Rapola palaa tapahtumissa. Opastukset ovat juurtuneet käytäntöön. Verkostoitumisen onnistumisesta kertoo yhteistyön jatkuminen hankkeen jälkeen muun muassa Voipaalan Taidekeskuksen ja Metsähallituksen välillä. Haasteeksi koettiin, miten aineettomat asiat kuten osaaminen, yhteistyö ja yrittäjien palvelut jäävät pitkällä aikavälillä elämään.

Rapolanharju on esimerkki historiallisesta ympäristöstä, joka on tullut muotiin. On ilmeistä, että kunnostaminen on välillisesti vaikuttanut Rapolanharjun vetovoimaan matkailukohteena. Vuosien 2018–2019 välillä kävijämäärä nousi 20 %:lla (v. 2018 19 300 kävijää ja v. 2019 23 100 kävijää). Haastattelun perusteella kohde kestää nykyisen kävijämäärän. Museovirasto ja arkeologit ovat valvoneet Rapolanharjun muinaisjäännösalueen maastorakenteiden kehittämistä kestävä kehityksen mukaisesti suorittamalla koekaivaukset muun muassa uusien opasteiden pystytyspaikoilla. On huomattava, että Rapolanharjun pinnan alla on edelleen alueen historiaa, ja että valtaosa alueesta on tutkimatta.

Rapolanharjun kulttuuriympäristön arvostus on viime vuosina vahvistunut toimijaverkostossa, välillisesti paikallisella tasolla esimerkiksi asukkaiden piirissä ja laajemmin yhteiskunnassa esimerkiksi matkailijoiden piirissä. Rapolanharju koetaan entistä arvokkaammaksi.

Keskeiset havainnot

- Rapolanharju on esimerkki siitä, kuinka paikallisen kulttuuriympäristön hoito muinaisjäännöksiä, maisemaa ja rakennettua ympäristöä koskevine kysymyksineen koskettaa laajasti eri hallinnonaloja. Rapolanharjun ympärille on kehittynyt kulttuuriympäristön osaamisen verkosto. Kohteessa on edistetty monipuolisesti Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden toteutumista kasvatuksesta matkailuun.
- Haasteena on aineettomien asioiden kuten yhteistyön ja osaamisen jatkuvuus.
- Muinaisjäännösalueesta on valtaosa edelleen tutkimatta.

Lähteitä:

[/www.luontoon.fi/rapola](http://www.luontoon.fi/rapola)

www.metsa.fi/projekti/lights-on/ (Kaikkiaan Lights on -hankkeen budjetti oli 1,86 milj. euroa, josta Metsähallituksen osuus oli 0,8 milj. euroa ja Humakin 0,3 milj. euroa).

Kuva 1: Elias Lahtinen, Metsähallitus. Retkeilyä Rapolanharjulla.

4.1.2 Kulttuuriympäristötieto teki digiloikan

Strategian vaikutus ilmenee digitaalisen kulttuuriympäristötiedon lisääntymisenä, mutta asiantuntijoiden näkemykset jakaantuvat kulttuuriympäristötiedon riittävyyden suhteen (Kuvio 4). Myönteistä on, että strategian toimeenpanoon sisältyneiden aineistojen digitalisoinnin ja inventointien ansiosta on saatavilla yhä laadukkaampaa kulttuuriympäristötietoa. Uusien esimerkiksi paikkatietoon liittyvien teknologioiden ja digitaalisen kulttuurin mahdollisuuksien hyödyntäminen on parantanut kulttuuriympäristötiedon saavutettavuutta ja avointa hallintoa. Tietoa pidetään pääsääntöisesti laadukkaana, kun taas heikkoutena pidetään tiedon hajanaisuutta.

Museoviraston ylläpitämä kulttuuriympäristön palveluikkuna (kyppi.fi)¹⁴ , jonka alla on muun muassa muinaisjäännösrekisteri, sai usein kiitosta. Vuonna 2017 uudistettuna avatusta palveluikkunasta on helposti saatavilla arkistotietoa ja paikkatietoaineistoa. Kyppi-palvelun alla avattiin vuonna 2019 arkeologisten löytöjen ilmoittamiseen tarkoitettu ILPPARI-palvelu. Ongelmana pidettiin sitä, että kyppi-palvelu on kansalaisten piirissä tois-
 taiseksi melko heikosti tunnettu. Ympäristöministeriö ylläpitää kulttuuriympäristomme.fi-palvelua¹⁵, johon on koottu laajasti tietoa muun muassa kulttuuriympäristökohteista aihepiireittäin, ajankohtaisista tapahtumista, kulttuuriympäristön hoidosta ja Euroopan kulttuuriympäristöpäivistä. Arvioinnin haastatteluissa ja kyselyissä kulttuuriympäristomme.fi-palvelu ei kuitenkaan noussut merkittäväksi tiedonlähteeksi.

”Eri rekisterit (rakennusvalvonta ja rakennusluvat, kaava-aineistot, maanmittauslaitokset karttapaidat) alkavat olla hyvässä kunnossa”.

”Tiedonsaaminen on helpompaa. On helpompi koota tietopaketti”.

*”On riittävää ja laadukasta. Kyse arvostuksesta ja siitä, käytetäänkö tietoa päätöksen-
 teon perustana.”*

Arvioinnissa kuultujen asiantuntijoiden mukaan on tarve lisätä tietoa muun muassa modernista rakennusperinnöstä ja sodanaikaisista kohteista, lisätä valokuvia muinaismuistoista kyppi-palveluun ja parantaa muinaisjäännösrekisterin täyttöastetta. Esimerkiksi rakennetun kulttuuriympäristön aineistojen saatavuus ei ole yhtenäistä kaikilla alueilla ja tietoja on esitetty vaihtelevalla tarkkuudella. On myös tarvetta edelleen parantaa digitaalisen kulttuuriympäristötiedon tunnettuutta, jotta esimerkiksi kansalaistiedon keruu kulttuuriperintöyhteisöistä lisääntyisi.

Asiantuntijoiden ja kansalaisten tiedonlähteet poikkeavat toisistaan. Kansalaisille tärkeimpiä kulttuuriympäristötiedon lähteitä ovat olleet media ja järjestöt. Kulttuuriympäristö on tullut kansalaisille tutuksi myös esimerkiksi Instagramin #arkimaisema-kampanjan kautta. Arvioinnin kansalaiskyselyssä valtaosa (80 %) vastaajista oli sitä mieltä, että halutessaan löytää riittävästi kulttuuriympäristötietoa. Kansalaiset kaipasivat lisää tietoa muun muassa lähiympäristöstä, kaavoituksesta ja korjausavustuksista. Lisäksi tietoa haluttiin näkyvästi esille sinne, missä kulttuuriympäristö on. Esimerkiksi rakennusten ja maisemien yhteyteen toivottiin lisää niistä kertovia kylttejä ja mobiilipalveluja.

¹⁴ Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

¹⁵ Kulttuuriympäristomme.fi -palvelu.

Alla on kuvattu tapaustutkimus kulttuuriympäristötietojen digitalisoinnista. Hanke kuului KIRA-digiin, joka toteutti julkisten palveluiden digitalisoimisen kärkihanketta kokeiluhankkeiden avulla.

Tapaustutkimus: Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön -hanke (Tietoaineistojen digitalisointi KIRA –digihanke)

Tässä tapaustutkimuksessa on kuvattu Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön -hanketta, joka on toteutettu Museoviraston, Metsähallituksen ja Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) yhteistyönä. Hanke toteutettiin vuosina 2016–2018. Asetetun tavoitteen edellytyksiä selvitettiin ensin KIRA-digi -rahoitteisessa hankkeessa.

Hankkeen tavoitteena oli mahdollistaa rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (rakennusperintölaki) nojalla suojeltuja kohteita koskevien tietojen yhteiskäyttö ja siirtyminen sähköiseen suojeluprosessiin valtion ympäristöhallinnon uudistuessa. Lähtökohtana olivat aikaisemmissa kehityshankkeissa tunnistetut puutteet tiedon tuottamisessa, välittämisessä ja hyödyntämisessä. Lähtötilanteessa kaavallisesta rakennussuojelusta ei ollut olemassa valtakunnallisesti koottua tietoa asemakaava-, yleiskaava- tai maakuntakaavatasolta. Tietoja eri välineillä toteutetusta rakennussuojelusta kerättiin useiden organisaation rekistereihin hieman eri tietosisällöillä ja aluetasoilla. Osin päällekkäisen tiedon tallentaminen tuhlassi resursseja ja heikensi tiedon laatua. Samoin tiedon saatavuus ja käytettävyys oli heikkoa tiedon tuotannon pirstaleisen mallin takia.

Hanke saavutti sille asetetut tavoitteet. Tiedon määrämuotoinen tuottaminen ja virtaaminen ovat kuitenkin vasta alkuvaiheessa. Kaavasuojatietojen hyödyntäminen vaatii kunnilta ja maakuntien julkaistavan aineiston yhdenmukaistamista. Hankkeen toimenpiteillä sujuvoitettiin rakennusperinnön suojelun prosessissa syntyvien ja tarvittavien tietojen yhteiskäyttöä, testattiin kaavasuojelutietojen laskentaa, rakennettiin rajapintoja Metsähallituksen ja Museoviraston sekä SYKEN ja Museoviraston järjestelmien välille ja mitattiin siirtyvän tiedon laatua. Lisäksi avattiin pilottikohteina maakuntamuseoiden ja muiden maakunnallisten toimijoiden kulttuuriympäristön inventointeihin liittyviä tietovarantoja.

Kolmen organisaation yhteistyö oli paitsi edellytys, niin myös hankkeen yksi tulos. Organisaatiot eivät olleet aiemmin tehneet vastaavaa yhteistyötä. Hanke loi myös edellytyksiä hankeorganisaatioiden yhteistyön jatkumiselle. Samoin yhteistyö keskeisten sidosryhmien, kuten elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja muutaman kunnan kanssa loi pohjaa tiedon kehityshankkeiden jatkolle.

Jatkokehityksen tueksi on tärkeä määrittää se, mitä tietoa halutaan kerätä valtakunnallista tilastointia ja seuranta varten. Hankkeen tuloksena syntyi myös lista kehitystarpeista. Yksityiskohtaiset kehitystarpeet liittyvät esim. rakennussuojelukohteiden laskentaan asemakaavarajapinnoilta, rajapintojen käyttöön ja kehittämiseen ja kaavoitustapaan.

Vaikka viestintä ei ollut hankkeen painopisteenä, onnistuttiin tässä hyvin suhteessa resursseihin. Hanke on lisännyt tietoisuutta tietomallintamisen ja tietoaineistojen merkityksestä.

Hanke nivoutui Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteisiin monella tavalla. Viranomaisten ja kuntalaisten pääsy tietoon tukee välillisesti kestävä kehityksen tavoitteita, samoin tiedon saavutettavuus tukee merkittävällä tavalla kiinnostusta kulttuuriympäristöön. Merkittävä parannus tiedon laadussa tukee taloudellisten resurssien kohdentamista ja johtamista muutoinkin. Yhteinen tietopohja luo myös edellytyksiä viranomaisten, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyölle.

Keskeiset havainnot

- Datan laadun ja hyödyntämisen mahdollisuuksia tulisi tunnistaa ja kehittää systemaattisesti. Tälle tulisi asettaa selkeät organisaatiokohtaiset tavoitteet.
- Datan kehittämiseen tulisi resursoida riittävästi.
- Yhteistyö on datan yhteiskäyttöisyyden ja virtaamisen edellytys. Hankkeita tulee tehdä Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön -hankkeen esimerkin mukaisesti yhteishankkeina.
- Tietoa koskevat vastuut on tärkeää tunnistaa.
- Yhteentoimivuuden kannalta keskeisimpiä tietoja ovat kohteen yksilöivät tunnukset ja ajantasaiset paikkatiedot

Kuva 2: Johanna Forsius, Museovirasto. Marjaniemen luotsiaseman majoitusrakennus.

4.1.3 Kulttuuriympäristön ymmärrys on vahvistunut

Kulttuuriympäristökasvatus on onnistunut tehtävässään lisätä kulttuuriympäristön ymmärrystä ja arvostusta. Sidosryhmäkyselyn mukaan tavoitteista toteutui parhaiten kulttuuriympäristökasvatuksen toteutuminen. Vastaajista lähes puolet (44 %) oli sitä mieltä, että kulttuuriympäristökasvatus lisää ymmärrystä ja arvostusta, oli toteutunut erittäin hyvin tai hyvin (Kuvio 4 edellä). Lisäksi yleinen tietoisuus kulttuuriympäristöstä on aiempaa laajempaa (ks. edellä 4.1.1 ja 3.2.1).

Järjestökentällä on ollut keskeinen rooli kulttuuriympäristökasvattajana ja hoidossa (ks. 4.2). Aktiivisimpiin järjestöihin ovat kuuluneet esimerkiksi Suomen Kotiseutuliitto, Maa- ja kotitalousnaiset ry ja Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry, joilla on ollut kulttuuriympäristökasvatukseen liittyvää toimintaa ympäri maata (ks. myös alla). Koska kulttuuriympäristö on riippuvainen kohteen omistajan kuten esimerkiksi kunnan harkinnasta, on tarvetta edelleen löytää jatkuvan oppimisen keinoja eri kohderyhmille kuten esimerkiksi poliittisille päättäjille. Kulttuuriympäristökasvatuksessa olisi hyvä olla mukana eri tahoja kuten viranomaiset, koulutusorganisaatiot ja järjestöt, jotka tunnistavat kulttuuriympäristön arvot pitkällä aikavälillä.

”Lapset ja nuoret on saatu mukaan”.

”Kulttuuriympäristön kasvatusta pitäisi olla jo päiväkodeissa. Menee vuosikymmeniä, että asiat muuttuvat.”

”Poliitikot ovat avainasemassa, että saisi vaikuttavuutta.”

Alla on kuvattu esimerkkinä yksi Kulttuuriperintökasvatuksen seuran kulttuuriympäristön kasvatuksen ja kuntien yhteistyöhanke, jossa osallistetaan parhaillaan nuoria kulttuuriympäristön kehittämiseen.

Tapaustutkimus: Kaikkien kaupunki! – Osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja kestäviä tiloja -hanke

Kaikkien kaupunki -hanke on toimeenpannut käytäntöön Kulttuuriympäristöstrategian tavoitetta monimuotoisen kulttuuriympäristökasvatuksen kehittämisestä. Hankkeen, jonka kohderyhmänä on nuoret (alle 19-vuotiaat), toteuttajana on Kulttuuriympäristökasvatuksen seura ry, jonka yhteistyökumppaneina on kolme pilottikaupunkia (Jyväskylä, Kouvolaa, Lappeenranta) sekä Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo ja Suomen ympäristöopisto SYKLI. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman hankkeen budjetti on vuosille 2019–2021 noin 156 000 euroa, joka sisältää 10 % omarahoituksen. Hankkeessa työskentelee lisäksi seuran toiminnan johtaja (2kk).

Hankkeen tuotoksina on syntynyt materiaalia digitaalisista osallistumisen menetelmistä (esimerkiksi Seppo-pelialustalla toteutettava pelillistetty vaikuttamiskysely) ja toimintatavoista. Kolmessa eri koulutustilaisuudessa on käsitelty kulttuurisen osallisuuden yhteiskehittämistä sekä sitä, miten sitä voi onnistuneesti tukea yhteiskehittämällä. Lisäksi hankkeessa on tuotettu muita julkaisuja, kuten esimerkiksi kirjoitus lasten ja nuorten digiosallistumismenetelmistä. Hanke on tuonut esille myös nuorten tuottamaa aineistoa kuten sosiaalisen median aineistoa.

Hankkeen vahvin vaikutus on tähän mennessä ilmennyt kulttuuriympäristön ymmärryksen kasvuna. Etenkin nuorten osallisuuden kokemukset ovat vahvistuneet. Nuoret ovat saaneet kokemuksen ja ymmärryksen siitä, että ovat oman lähiympäristönsä asiantuntijoita. Hanke on onnistunut tukemaan nuorten osallistumista lähiympäristön kehittämiseen kaupungin nuorisotoimen tilaisuuksissa ja koulussa muun muassa pelillisten työpajojen ja piha-alueen suunnittelun avulla. Esimerkiksi Jyväskylässä toteutetussa

Meidän JKL-valokuvausprojekti tuki prosessimaista oppimista nuorten tutkiessa suhdettaan kulttuuriympäristöön. Kulttuuriympäristön ymmärryksen ja arvostuksen kasvua nuorten parissa on edesauttanut se, että nuoret ovat kokeneet kaupungin läheiseksi teemaksi. Hankkeen ansiona on, että osallisuus on vahvistunut yläkouluissa toteutetuissa työpajakokeiluissa sekä nuorisotyön parissa toteutetuissa yhteistyöprojekteissa. Haastattelun perusteella jatkossa nuoria tulisi saada mukaan jo kulttuuriympäristötyön suunnitteluvaiheeseen esimerkiksi paikallisen kansalaisjärjestön kautta. Erilaiset harrastukset saavuttavat nuoria myös kulttuuriympäristön näkökulmasta ja on syytä tiedostaa, että vapaa-ajalla ja harrastustoiminnassa nuoret liikkuvat ja toimivat erilaisissa kulttuuriympäristöissä.

Pilottikaupunkien organisaatioissa kulttuuriympäristöosaamista on edistänyt se, että hanke on onnistunut ylittämään sektorien välisiä rajoja sitouttamalla kaupunkien kolme sektoria (sivistys- ja kulttuuri, nuorisotoimi, kaupunkisuunnittelu) uusien toimintamallien kokeiluihin. On kuitenkin ennen aikaista arvioida, miten osallisuutta edistävät toimintamallit juurtuvat laajemmin kaupunkiorganisaatiossa esimerkiksi kaupunkisuunnittelun ja rakennetun ympäristön sektorille. Haastattelun perusteella kokeiluissa on tarve entistä laajemmin sitouttaa kunnan organisaatiota ja sen henkilöstöä kulttuuriympäristöasioihin. Kuntien resurssien niukkuus, henkilöstön vaihtuvuus ja toimintaympäristön ennakoimattomat muutokset kuten koronapandemia ovat hidastaneet nuorten näkemysten integrointia kaupunkisuunnittelun prosesseihin.

Käynnissä olevan hankkeen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ilmenee pitkällä aikavälillä. On odotettavissa, että kulttuuriympäristötyössä voidaan kuulla yhä useampien asukkaiden näkemyksiä esimerkiksi digitaalisten välineiden avulla, ja että osallisuuden kokemukset vahvistuvat. Verkostomainen yhteiskehittäminen pilottikaupunkien kanssa, ohjausryhmätyöskentely ja viestintä vahvistavat tiedon leviämistä kulttuuriympäristökasvatuksen uusista toimintamalleista. Yhteistyöryhmässä on edustettuna ympäristöministeriö, Kuntaliitto, Suomen ympäristöopisto SYKLI, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo, SOS-lapsikylä ja Nuorten Akatemia. Lisäksi hanke on tehnyt yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kuten esimerkiksi Paremmiin yhdessä ry:n kanssa.

Keskeiset havainnot

- Kulttuuriympäristökasvatuksen hanke on onnistunut lisäämään kulttuuriympäristön ymmärrystä ja osallisuuden kokemuksia nuorten parissa.
- Haasteena on kulttuuriympäristöasioiden osaamisen leviäminen kaupunkiorganisaation eri toimialoille ja nuorisotyön osaamisen leviäminen kulttuuriympäristöalalla esimerkiksi hallinnon alojen välisen yhteistyön tuloksena.
- Tulevaisuudessa on tarpeen olla entistä enemmän digitaalisia toimintamalleja kulttuuriympäristötyöhön osallistumiseen saavutettavuuden parantamiseksi.

Lähteitä:

Hankkeen kotisivut: www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kaikkienkaupunki/

Meidän JKL -valokuvanäyttely (toteutettu Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpajan kanssa): www.meidanjkl.net/

Hankkeen tuotoksia esim. asiantuntijakirjoitukset ja blogitekstit:

www.kulttuuriperintokasvatus.fi/yhteisista-haasteista-yhteisiin-ratkaisuihin-huomioita-yhteiskehittamisen-koulutusilta-aiheita/

www.kulttuuriperintokasvatus.fi/nuoret-perehtyvät-kaupunkisuunnittelun-nakokulmiin-kaupunkisuunnittelun-digiosallistumisen-menetelmia-lapsille-ja-nuorille/

Blogikirjoitussarja "Meidän JKL": www.meidanjkl.net/blog

Blogikirjoitussarja "Kirjeitä kaikkien kaupungista": www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kirjeita-kaikkien-kaupungista-blogisarja/

Kuva 3: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry. Valkealan yläkoulun 9-luokkalaisten tutkivat lähiympäristöä karttojen avulla

Haasteena on systemaattisuuden puuttuminen kulttuuriympäristökasvatuksesta.

Kulttuuriympäristökasvatus vaihtelee oppilaitoksissa kuten perusopetuksessa riippuen opettajien kiinnostuksesta lähiympäristöön. Kuntien ja muiden opetuksen järjestäjien tulisi aiempaa systemaattisemmin sisällyttää paikallisiin opetussuunnitelmiin kulttuuriympäristökasvatukseen liittyviä sisältöjä.

Kulttuuriympäristöalan akateeminen koulutus on vahvistunut, mistä ovat osoituksena

koulutusohjelmat Turun yliopistossa (kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen koulutusohjelma Porissa) ja Jyväskylän yliopistossa (Kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelma KUOMA). Edellä (ks. 4.1.1) kuvattiin esimerkkinä Humanistisen ammattikorkeakoulun merkittävä rooli kulttuuriympäristökasvatuksessa ja paikallisessa yhteistyössä. Akateemista koulutusta pidettiin kyselyn ja haastattelujen perusteella laadukkaana, muttei riittävänä. Arviointiaineiston perusteella kulttuuriympäristön opetusta on tarvetta laajentaa läpäisevästi useille koulutusaloille, jotta osaaminen kasvaisi laajasti kulttuuriympäristöasioita työssään käsittelevien piirissä. Esimerkiksi maankäytön suunnittelutehtävissä työskentelevien asiantuntijoiden, joilla on erilaisia koulutustaustoja (mm. teknilliset alat, maantiede, juridiikka), koulutukseen olisi hyvä sisältyä myös kulttuuriympäristön opintoja. Lisäksi osaamisen kasvua voitaisiin mahdollistaa siten, että jatkuvan oppimisen opintotarjonta sisältäisi kulttuuriympäristön opintoja.

Korjausrakentamisen koulutustilannetta pidettiin yleisesti ottaen aiempaa heikompänä.

Esimerkiksi nousi rakennuskonservaattorikoulutuksen lopettaminen Seinäjoella. Todettiin, ettei interiööreihin ja huonekaluihin painottuva restauroinnin ammattikorkeakoulutasoinen koulutus korvaa tätä vajetta. Lisäksi arkkitehtien koulutukseen kaivattiin lisää korjausrakentamisen opetusta osaamisen parantamiseksi modernin arkkitehtuurin kestävässä käytössä.

Kulttuuriympäristön tutkimustoimintaa kaivattiin lisää myös siitä näkökulmasta, että teoria ja käytäntö yhdistyisivät tutkimuksessa. Esille nousi esimerkiksi tarve vahvistaa monitieteistä tutkimusta kulttuuriympäristön hoidon ja ilmastonmuutoksen hillinnan suhteesta.

4.2 Kulttuuriympäristön hoito osana kestävästä kehitystä

Yhteenvedo arviointiaineiston perusteella

- Kulttuuriympäristön hoito tukee kestävästä kehitystä. Esimerkiksi kunnostaminen edellyttää hallinnolta pitkäjänteistä tietotaitoa inventoinneista ja selviksistä pitkäkestoisen kaavaprosessin lausuntojen taustaksi.

- Kulttuuriympäristöä koskevaa lainsäädäntöä pidetään laadukkaana, mutta lakien soveltamisessa on yhteensovittamisen tarvetta.
- Kulttuuriympäristöjen vaalimiseksi on tarve uudentyyppisille avustuksille ja taloudellisille kannusteille.

4.2.1 Kulttuuriympäristön hoito tukee kestävästä kehitystä

Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpano on tukenut kestävästä kehitystä. Kuten edellä (3.1) todettiin, toimeenpanosta osa on ollut strategian käynnistämiä toimenpiteitä ja osa toimijoiden vakiintunutta toimintaa. Faron sopimuksen hengessä yhteiskunnassa tulee pyrkiä laajempaan kulttuuriperintöajatteluun ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen merkityksen tunnistamiseen. Kestävä kehitys edellyttää ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman huomioon ottamista¹⁶. Strategia myötävaikutti kansainvälisen Faron sopimuksen ratifiointiin Suomessa vuonna 2017, mitä useat arvioinnin aikana kuullut tahot pitivät yhtenä tärkeimpänä läpimurtona strategiakaudella. Faron sopimuksen mukaan kulttuuriperintötyö noudattaa kestävästä kehityksen periaatteita.

Strategiakauden aikana on toteutettu lukuisia toimenpiteitä, jotka ovat edistäneet kestävästä kehitystä välillisesti. Muutamina esimerkkeinä mainittakoon korjausrakentaminen (inventoinnit, ohjeistukset), energiatehokkuus ja uhanalaisten perinnebiotooppien suojeleminen, joka on edennyt ELY-keskusten resurssien ja Helmi-elinympäristöohjelman kautta. Kestävästä kehityksen näkökulma on myös näkynyt viimeaikaisissa kulttuuriympäristön selvityksissä esimerkiksi merellisestä kulttuuriperinnöstä¹⁷ ja kulttuuriympäristöissä tapahtuvasta matkailusta¹⁸. Sen sijaan strategian toimeenpanossa kestävästä kehityksen sitoumuksia pidettiin käytännössä hankalana keinona. Lisäksi haastatteluissa korostettiin tarvetta ottaa kulttuuriympäristökohteissa entistä enemmän huomioon luonnon monimuotoisuuden suojeleminen.

”Yhdistykset ja innokkaat kansalaiset ovat kulttuuriympäristön tukijalka.”

”Perinnebiotoopit etenevät aino harppauksin ELY:n resurssien ja Helmi-ohjelman resurssien kautta”.

”Kestävä kehitys on ollut esillä, mutta rakennussuojelun resurssit laahaavat suhteessa mahdollisuuksiin”.

”Resurssiviisaus yhdistetään purkujätteeseen, mistä ei ole hyötyä kulttuuriympäristön kannalta”.

”On muuta kuin satunnaiset heinätalkoot. On raadollista. Sijoittuu talkoiden ja hallinnon väliin. Ihmiset tekevät tosissaan ja laittavat paljon peliin, myös rahojaan”.

¹⁶ Kestavakehitys.fi –verkkosivu.

¹⁷ Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus.

¹⁸ Veijola ja Kyyrö (toim.), 2020.

Kulttuuriympäristön hoitoa on usein toteutettu kansalaisten ja muiden toimijoiden yhteistyönä. Hyviä tuloksia on saatu muun muassa Adoptoi monumentti -työstä¹⁹. Arvioinnin kansalaiskyselyssä valtaosa (83 %) vastaajista kertoi osallistuneensa kulttuuriympäristönsä hoitamiseen hoitamalla omaa lähiympäristöään kuten kotia, pihapiiriä tai mökkiä tai osallistumalla erilaisiin talkoisiin (siivoustalkoot, maiseman raivauksen talkoot, vieraslajitalkoot). Suurin osa vastaajista arvioi osallistumisensa pysyneen samalla tasolla viime vuosina.

Sekä haastatteluissa että kyselyssä toistui, että elinkeinoelämä tulisi saada aiempaa enemmän mukaan kulttuuriympäristön verkostoihin. On tarvetta sille, että esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonaloilla matkailu- ja maaseutusektorit osallistettaisiin verkostoihin nykyistä tiiviimmin (ks. myös 3.2).

Alla on kuvattu arvioinnin tapaustutkimus kulttuuriympäristön hoidosta. Jyväskylän Kirkkopuiston ja Hallintokorttelin kunnostaminen tuo konkreettisesti esille sen, kuinka valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY²⁰) kuuluvan kohteen kunnostamisessa on otettu monipuolisesti ja pitkäjänteisesti huomioon kestävän kehityksen näkökulma korjausrakentamisen ja maiseman kysymyksissä.

Tapaustutkimus: Jyväskylän Kirkkopuisto ja Hallintokortteli

Tässä tapaustutkimuksessa on kuvattu tiiviisti Kirkkopuistoa ja Hallintokorttelin kunnostamisen prosessia kulttuuriympäristön hallinnon kannalta. Jyväskylän Kirkkopuisto kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY). Kirkkopuisto syntyi arkkitehti C. L. Engelin vuonna 1837 laatiman Jyväskylän asemakaavan mukaan.

Kirkkopuiston voimassa oleva asemakaava vahvistettiin 4.11.2011. Siinä tunnistettiin puiston kulttuurihistorialliset arvot, merkittiin suojelluiksi sekä vuonna 1880 valmistunut L.I. Lindqvistin suunnittelema kaupunginkirkko, arkkitehti Kerttu Tammisen suunnittelema muuntamorakennus ja 1950-luvulta oleva kioskirakennus. Asemakaava mahdollistaa myös maanalaisen pysäköintilaitoksen rakentamisen osittain puiston ja osittain puiston viereisen Vapaudenkadun alle.

Alvar Aalto suunnitteli Kirkkopuiston vieressä olevan Hallintokorttelin 1960-luvulla. Alvar Aallon suunnitteleminen poliisitalon, virastotalon

¹⁹ Adoptoi monumentti –verkkosivu.

²⁰ Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

ja kaupunginteatterin lisäksi Hallintokorttelissa sijaitsee Jyväskylän kaupungintalo, joka on suojeltu voimassa olevassa asemakaavassa (18.11.1998) ja niin sanottu Rönnebergin talo. Kirkkopuiston vieressä Kilpisenkadun varressa on vuonna 1992 lailla suojeltu Alvar Aallon suunnittelema Valtiontalo (entinen suojeluskuntatalo Suoja).

Keski-Suomen museo on vuodesta 2008 alkaen laatinut yhteensä 23 lausuntoa, jotka liittyvät Jyväskylän Kirkkopuiston ja hallintokorttelin RKY-alueeseen (ks. alla). Edelleen vireillä oleva Kirkkopuiston kaavaan liittyvä prosessi käynnistyi vuonna 2008, jolloin kaavamuutosehdotukseen merkittiin pysäköintihallin paikka ja suojeltavat rakennukset. Asemakaava tuli voimaan 4.11.2011. Haastattelun perusteella myös Jyväskylän yleiskaavaprosessissa otettiin hyvin huomioon Kirkkopuisto ja Alvar Aallon kohteet Hallintokorttelissa. Koska kyseessä on RKY-alue, kaupungin rakennusvalvonta pyytää rakennusluvista lausunnon aina Keski-Suomen museolta. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanoon sisältynyt museolain uudistaminen on näkynyt siten, että alueellisella museolla on aiempaa enemmän kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyvää vastuuta, mutta myös resursseja. Keski-Suomen museo on tehnyt yhteistyötä myös Museoviraston kanssa tähän kohteeseen liittyen. Viranomaisten työnjako on haastattelun perusteella selkeä. Rakennussuojelulain nojalla suojeltua Valtiontaloa koskevat lausuntopyynnöt menevät suoraan Museovirastoon.

Tavoitteena on hallitun muutoksen ja kulttuuriympäristön välinen tasapaino. Parhaillaan Kirkkopuiston kaavassa ovat käsittelyssä esimerkiksi rakennusluvasta maanalaisen pysäköintialueen sisäänajorampeille, mihin liittyy oikaisuvaatimuksia. Kulttuuriympäristön suojelun näkökulmasta ramppi ja huoltoreitti kaupunginteatterin julkisivun välittömästä läheisyydestä kortteliin 9 on kriittinen piste. Museo ei ota kantaa siihen, tarvitaanko pysäköintihalli, vaan liikenteen asiantuntijat ovat ottaneet tarpeeseen kantaa. Kirkkopuiston kaavaan sisältyy myös maisema- ja puistonhoito-suunnitelma. On ilmeistä, että puiston merkitys ihmisten viihtymispaikkana on kasvanut puistossa tehtyjen hienovaraisten muutosten ansiosta. Toisaalta haasteena oli esimerkiksi vanhan kioskirakennuksen laajennus ravintolaksi.

Jyväskylän kaupungin eri tahot tuovat omat näkemyksensä esille kaupungin sisäisessä kaavoituksen ryhmässä uuden kaavahankkeen käynnistyessä. Haastattelun perusteella on saatu usein neuvoteltua, että jo kaavaluonnosta on muutettu museon työryhmässä esiin tuomien näkökohtien perusteella ottamalla kulttuuriympäristön näkökulma huomioon ennen ehdotusta. Museon lausunnolla on ollut painoarvoa. Lisäksi Jyväskylän kaupungilla on

rakennussuojeluryhmä, joka käsitteli jo ennen Kulttuuriympäristöstrategiaa, miten kaupungin tulisi ottaa huomioon omistuksessaan olevat kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja rakennukset kaavoituksessa ja korjaushankkeissa.

Kirkkopuisto ja Hallintokortteli on ollut vuosia kiistanalainen RKY-kohde. Valitusoikeutta on pidetty hyvänä, vaikka kaavaprosessi on koettu raskaaksi. Jos valitusta ei ole hyväksytty, hakijat ovat voineet viedä asian hallinto-oikeuteen. Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa on ratkottu Kirkkopuiston asioita. Kaavaprosessin hitaan etenemisen etuna on, että muutoksia ehditään toteuttaa. Esimerkiksi käyttökiellossa olleelle Valtiontalolle löytyi viivästysten kautta yksityisomistaja, jolla oli tahto korjausrakentamiseen. Valtiontalo ehti mennä niin huonoon kuntoon, että sen suojelumääräyksiä oli tarpeen osittain muuttaa rakennuksen säilymisen turvaamiseksi.

Jyväskylän Kirkkopuistossa ja Hallintokorttelissa tehdyn kulttuuriympäristötyön vaikutuksia ovat käytännössä edistäneet olemassa oleva osaaminen, yhteistyö, sähköisten aineistojen saatavuus ja asukkaiden osallistaminen. Keski-Suomen museon tekemän modernin rakennusperinnön inventoinnin kautta on pystytty kasvattamaan tietotaustaa Kirkkopuiston ja Hallintokorttelin ja lähiympäristön rakennusperinnöstä. Tästä on ollut huomattava etu niin kaava- kuin rakennuslupaprosesseissakin. Sähköisten tietoaineistojen saatavuus on helpottanut työskentelyä. Esimerkiksi museon oma rakennusinventointitietokanta on viranomaiskäytössä, josta rakennusvalvonta voi tarkastaa, onko kohde inventoitu. Vastaavasti Keski-Suomen museolla on oikeudet päästä kaupungin aineistoihin kuten esimerkiksi kaava-asioihin ja rakennuslupiin. Lisäksi osallistaminen on parantunut siten, että asukaskuuleminen on selvä osa kaavaprosessia. Museo osallistuu asukastilaisuuksiin. Tehdyt inventoinnit ovat tärkeä väline, kun avataan ja perustellaan erityisesti modernin rakennusperinnön kulttuurihistoriallisia arvoja. Lisäksi Keski-Suomen museo on pitänyt yhteistyössä kaupungin kaavoituksen kanssa muun muassa Jyväskylän keskustan visiointitilaisuuden, jossa asukkaat saivat osallistua Jyväskylän kaupungin keskustan kehittämiseen esimerkiksi määrittelemällä itselleen tärkeitä paikkoja.

Kirkkopuiston ja Hallintokorttelin yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ilmennyt myös asukkaiden kiinnostuksen kasvuna kulttuuriympäristöä kohtaan. Kirkkopuisto ja Hallintokortteli ovat olleet suuren yleisön piirissä pinnalla vuosien ajan. Lisäksi erilaisissa kulttuuriympäristötilaisuuksissa kuten kiertokävelyissä Kirkkopuiston ympäristössä on runsaasti osallistujia.

Kiinnostusta kulttuuriympäristöön heijastaa sekin, että lupapäätöksiin on saatu oikaisuvaatimuksia niiltäkin, jotka eivät ole osallisia.

Kirkkopuiston kaavaan liittyviä lupaprosesseja on edelleen vireillä eikä toistaiseksi voida sanoa, kuinka rakennetun ympäristön ja maiseman kokonaisuudessa on lopulta onnistuttu kulttuuriympäristön kannalta.

Keskeiset havainnot

- Kirkkopuisto ja Hallintokortteli ovat esimerkkejä siitä, kuinka RKY-kohteen kunnostaminen edellyttää hallinnolta pitkäjänteistä tietotaitoa esim. inventoinneista ja selvityksistä kaavaprosessin lausuntojen taustaksi.
- Haasteena on aikaa vievä kaava- ja lupaprosessi, joka on hidastanut kunnostustöitä. Toisaalta pitkä harkinta-aika on ollut tarpeen, jotta suunnitelma-vaihtoehtoista löydetään kulttuuriympäristön näkökulmasta paras ratkaisu.
- Tulevaisuudessa on tarpeen varmistaa ajantasaisen kulttuuriympäristöosaamisen ylläpito sekä tietotaidon siirto pitkäkestoissa kaavaprosesseissa.

Lähteitä:

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=186

www.jyvaskyla.fi/kaavoitus/viheraluesuunnittelu/viheralueiden-yleissuunnittelu/kirkkopuiston-yleissuunnitelma

<https://kartta.museoverkko.fi/?action=showRegistryItem&id=186&registry=rky2000&mapLayers=20>

Liite: Keski-Suomen museon antamista 23 lausunnosta, jotka liittyvät Jyväskylän Kirkkopuiston ja hallintokorttelin RKY-alueeseen

2008

- Lausunto Asunto Oy Jyväskylän Suojankulman kulttuurihistoriallisesta arvosta ja säilyttämisestä (julkisivukorjaus)
- Lausunto As Oy Jyväskylän Kauppakatu 23:n sisäpihan henkilöhissin rakentamissuunnitelmista
- Lausunto 1. kaupunginosan katu- ja puistoalueen (Kirkkopuisto) asemakaavan muutosehdotuksesta (16.9.2008)

2009

- Lausunto 1. kaupunginosan katu- ja puistoalueen (Kirkkopuisto) asemakaavan muutosehdotuksesta (26.2.2009)
- Lausunto 1. kaupunginosan katu- ja puistoalueen (Kirkkopuisto) asemakaavan muutosehdotuksesta (6.4.2009)

2012

- Lausunto Jyväskylän 1. kaupunginosan korttelin 17 tontin 4 asemakaavan muutoksen luonnoksesta
- Lausunto Jyväskylän Kirkkopuiston kioskin kulttuurihistoriallisista arvoista

2013

- Lausunto Jyväskylän 1. kaupunginosan korttelin 12 tontin 9 asemakaavan muutoksen luonnoksesta (Säästökeskus, Kilpisenkatu 12)
- Lausunto Kirkkopuiston vanhan lehmusrivin uusimisesta

2014

- Lausunto Jyväskylän As Oy Keskitalon (Kauppakatu 17) vesi- ja viemärijoh-
tojen uusimissuunnitelmasta
- Lausunto Valtiontalon tontin asemakaavan muutoksen ehdotusvaiheesta
(1. kaupunginosa kortteli 9)
- Lausunto Kirkkopuiston kioskin, Cafe Kirkkopuiston peruskorjaus- ja
laajennussuunnitelmasta (14.11.2014)

2015

- Lausunto Kirkkopuiston kioskin, Cafe Kirkkopuiston peruskorjaus- ja
laajennussuunnitelmasta (3.2.2015)

2016

- Lausunto Kirkkopuistoon sijoitettavasta kuivajätteen syväkeräysastiasta

2017

- Lausunto Jyväskylän Valtiontalon suojelupäätöksen muutosesityksestä

2018

- Lausunto Asunto Oy Jyväskylän Säästökeskuksen vesikaton uusimisesta

2019

- Lausunto P-Paraatin rakentamista koskevista poikkeamislupahakemuksista 2018–997 ja 2019-165 (Gummeruksenkatu ja Hallintokortteli sekä Kilpisenkatu)
- Lausunto Asunto-osakeyhtiö Jyväskylän Kirkkopuistikko, Kauppakatu 21, ikkunoiden muuttaminen ja ikkuna-aukkojen suurentaminen
- Lausunto Kirkkopuiston kioskin, Cafe Kirkkopuiston peruskorjaus- ja laajennussuunnitelmasta
- Lausunto Kirkkopuiston puistomuuntamon rakentamisesta

2020

- Lausunto Kirkkopuiston kioskin, Cafe Kirkkopuiston peruskorjaus- ja laajennussuunnitelmaan liittyvästä poikkeamislupahakemuksesta
- Lausunto Jyväskylä P-Paraati -pysäköintitalo Gummeruksenkatu 4 rakennusluvasta
- Lausunto Jyväskylän Kirkkopuiston yleissuunnitelman luonnoksesta
- Valmisteilla lausunto Jyväskylän kaupunginteatterin julkisivun välittömään läheisyyteen rakennettavan huoltoajoneuvojen luiskan rakennuslupa-aineistosta (10/2020)

Kuva 4: Ari Heinonen ja Jyväskylän kaupunki. Kirkkopuiston ja Hallintokorttelin alue Jyväskylän keskustassa.

4.2.2 Heikot taloudelliset kannusteet kulttuuriympäristön hoidon esteenä

Strategian suorat vaikutukset rahoitukseen näkyivät ainoastaan siinä, että uudistetun museolain myötä valtion rahoitus kasvoi alueellisille museoille. Strategian avulla on pystytty ennemmin tunnistamaan kulttuuriympäristön resursoinnin tarpeet esimerkiksi budjettivalmisteluista varten kuin varmistamaan riittävät resurssit. Strategialla on ollut välillisiä vaikutuksia rahoitukseen siten, että Kulttuuriympäristöstrategiaa on käytetty muun muassa EU-rahoituksen hakemuksissa perusteluna.

EU-rahoitus on mahdollistanut kulttuuriympäristön hoitoa hanketoiminnan kautta.

Esimerkiksi strategiakauden aikana vuosina 2015-2019 toteutettiin EU:n rahoituksella Maa- ja kotitalousnaiset ry:n Kulttuuriympäristöt näkyväksi-hanke, jossa kannustettiin maaseudun asukkaita ja toimijoita hoitamaan kulttuuriympäristöä²¹. Lisäksi esimerkiksi korjausrakentamisen hankkeita on voitu toteuttaa EAKR- ja ESR-rahoituksella. Esimerkiksi Valkeakosken Rapolanharjun hoitoon saatiin rahoitusta Central Baltic Interreg -rahastosta (ks. edellä 4.1.1).

Kulttuuriympäristön hoitoa on heikentänyt se, ettei strategian toimenpiteitä resursoitu (ks. myös 3.1). Esimerkiksi arvioinnin sidosryhmäkyselyn perusteella muinaismuistojen hoitoon ja tutkimukseen ei ole varattu riittävästi resursseja. Haastatteluissa ja kyselyssä todettiin myös usein, että avustusten budjetti on niukka suhteessa tarpeeseen. Esimerkiksi konservointi on kallista käsityötä. Korjausavustukset rakennusperinnön suojeluun ovat riittämättömiä, mikä heikentää edelleen kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista. Ongelmaksi koettiin myös, ettei suurelle yleisölle ole välittynyt myönteistä kuvaa valtion ja kuntien hallussa olevien rakennusten ylläpidosta. Arvioinnin sidosryhmäkyselyssä tuotiin esille, etteivät julkiset kiinteistönomistajat välttämättä pidä rakennuksia kunnossa, vaan pyrkivät eroon niistä joko purkamalla tai myymällä.

Taloudellisten kannustimien vähyys on ilmennyt esimerkiksi tilanteessa, jossa tuki investointiin on suurempi kuin ELY-keskusten avustukset rakennusperinnön hoitoon ja Museoviraston rakennusperinnön hoidon korjausavustukset.

Riskinä on tällöin, että rakennusperintöarvot menetetään. Rakennusperintöavustusten määräraha on kasvanut vuonna 2020, mutta summaa pidetään vielä alhaisena. Kuten haastatteluissa ja sidosryhmäkyselyssä todettiin, verotus ei nykyisin tue rakennusten ylläpitoa ja korjaamista. Kulttuuriympäristön suojelemiseksi onkin tarvetta kehittää uudenlaisia avustuskanavia ja entistä parempia taloudellisia kannusteita. Esimerkiksi arvioinnissa saadun palautteen perusteella olisi edelleen tarpeen selvittää, miten

²¹ Kulttuuriympäristö näkyväksi, KYNÄ-hanke.

kiinteistöveron poistaminen suojelurakennuksilta kannustaisi korjausrakentamiseen. Valtiovarainministeriössä on parhaillaan valmisteilla kiinteistöverouudistus²².

”Taloudelliset kannusteet eivät toimi. Suojelluille rakennuksille ei saada verohelpotusta.

Keino on monessa maassa käytössä”.

”Hitain askelin edetty”.

”Jos strategia tehdään, pitäisi myöntää myös ne resurssit. Se olisi avain lopulliseen läpimurtoon”.

”Oikein suunnattu kyllä.”

4.2.3 Lainsäädäntö on laadukasta, soveltaminen vaativaa

Strategia on myötävaikuttanut lainsäädännön uudistuksiin, joilla on ollut edelleen välillisiä vaikutuksia kulttuuriympäristötyöhön, resursointiin ja osaamiseen. Museoiden kulttuuriympäristötehtävien kirjaaminen ensimmäistä kertaa lakiin (uudistettu museolaki 314/2019) on strategiakauden suurimpia saavutuksia. Esimerkiksi kyselyssä, työpajatyöskentelyssä ja haastatteluissa museolain uudistusta pidettiin strategiakauden suurimpana muutoksena. Alueelliset vastuumuseot ovat kulttuuriympäristötyön tärkeitä kumppaneita ELY-keskuksille, paikallisjärjestöille ja asukkaille. Muinaismuistolain uudistus, jonka mukaan muinaisjäännösten kajoamis lupien käsittely siirtyi ELY-keskuksilta Museo- virastoon, on myös kirkastanut työnjakoa. Kulttuuriympäristöstrategialta kaivattiin puolestaan enemmän ohjaavuutta kaavoituskysymyksiin.

Arviointiaineiston perusteella kulttuuriympäristöä koskevaa lainsäädäntöä pidetään laadukkaana, mutta lakien (museolaki, maankäyttö- ja rakennuslaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta, muinaismuistolaki, luonnonsuojelulaki, kirkkolaki sekä laki ortodoksisesta kirkosta) soveltamisessa esiintyy yhteensovittamisen tarvetta. On koettu, että kulttuuriympäristönäkökulma on jäänyt kaavoituksessa muita näkökulmia heikompaan asemaan eikä rakennusperintölain mukaisissa päätöksissä ole aina päädytty esimerkiksi suojeluesityksen tekijän kannalta suotuisaan ratkaisuun. Arviointiaineiston perusteella lainsäädännön soveltamiseen voi vaikuttaa se, että kunnan monien tavoitteiden keskinäisessä punninnassa kunnan muut tavoitteet painavat enemmän kuin kulttuuriympäristön arvot. Rakennussuojelulainsäädäntöä pidetään liian heikkona. Kestävän kehityksen tavoitteiden edistäminen voi olla vaikeaa, koska lainsäädännön ohjausvaikutus ei ole riittävä.

²² Kiinteistöverouudistus.

Maankäyttö- ja rakennuslain²³ heikkoutena on pidetty yleispiirteisyyttä ja ELY-keskusten mahdollisuuksien vähentämistä.

”Kaava on väline. Poliittinen päätöksenteko ratkaisee. Taloudellinen intressi ja politiikka ovat keskeisissä rooleissa.”

”Maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) on jäänyt epäselväksi.”

”Pitäisi olla enemmän porkkanoita, miten rakennusten suojele ja kulttuuriympäristön suojele olisi mielekkäämpää.”

Esimerkiksi haastatteluissa esitettiin kritiikkiä siitä, että maankäyttö- ja rakennuslaki on jättänyt liikaa päätösvaltaa kunnille yksittäisten rakennuskohteiden osalta. ELY-keskusten valvonta on rajattu koskemaan maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä kohteita. ELY-keskukset eivät ohjaa kuntien alueidenkäyttöä ja rakennustoimen järjestämistä. Ongelmaksi koettiin, että kunnat hävittävät esimerkiksi omaleimaisia pieniä rakennuksia. Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan ei ole riittävästi keinoja yksittäisten rakennusten suojeleluun esimerkiksi alueilla, joilla on ainoastaan yleiskaava. Toisaalta osa oli sitä mieltä, että ongelmat ovat lain soveltamisessa, ja että tilanne voi jatkossa parantua tuoreiden alueellisten vastuumuseoiden myötä.

Alla on esitetty arvioinnin tapaustutkimus kullanhuuhton maankäytöstä erämaa-alueella. Toimintaa säätelevät useat lait kuten muun muassa kaivoslaki, erämaalaki, muinaismuistolaki ja maankäyttö- ja rakennuslaki. Tapaustutkimus on konkreettinen esimerkki siitä, ettei ole löytynyt tapaa vaikuttaa maiseman suojelemiseen lainsäädännön avulla.

²³ Maankäyttö- ja rakennuslaki uudistuu.

Tapaustutkimus: Kullankaivuu Ivalojoella ja sen sivujoissa

Ivalojoella on ollut kullanhuuhtontaa yli 150 vuoden ajan. Nykyisin alueella harjoitetaan koneellista kullankaivuuta. Kullanhuuhtonta on toimintaa erämaa-alueella. Ivalojoki ja siihen yhtyvät Sotajoki ja Palsinoja kuuluvat osin Hammastunturin erämaa-alueeseen. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (TUKES) myöntää kaivoslain mukaiset luvat kullanhuuhtontaan ja valvoo toimintaa. Toimintaa säätelevät useat lait kuten muun muassa kaivoslaki, erämaalaki, muinaismuistolaki, maankäyttö- ja rakennuslaki ja ympäristönsuojelulaki. Alue sisältyy Ivalojoen kulta-alue nimiseen RKY-alueeseen, jossa on vuosittain käsiteltävänä 10–20 kullanhuuhton lupaa. TUKES pyytää lausunnon kulttuuriympäristön ja maankäytön näkökulmasta muun muassa Metsähallitukselta, jolla on sekä viranomaisen että maanomistajan rooli,

Museovirastolta, Saamelaismuseum Siidalta ja muilta toimijoilta. TUKESin muita yhteistyökumppaneita ovat muun muassa ELY-keskus, Aluehallintovirasto (AVI), Saamelaiskäräjät ja paliskunnat.

Kullanhuuhdentalupien lausuntoprosessi toimii haastattelujen perusteella nykyisin aiempaa paremmin. Viimeisen kahden vuoden aikana TUKES on pyytänyt lausunnon myös Saamelaismuseum Siidalta, mikä on nopeuttanut prosessia. Saamelaismuseum Siidan lausunnot kattavat kulttuuriympäristökysymyksiä laajasti. Saamelaismuseum vastaa saamelaisten kotiseutualueella arkeologisen kulttuuriperinnön sekä rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman asiantuntija- ja viranomaistehtävistä. Lisäksi ELY-keskus toteaa ympäristölliset ja alueella toimiva paliskunta tai Paliskuntain yhdistys poronhoidolliset kysymykset. Metsähallituksen lausuntojen taustalla on laajaa luonnontieteiden ja arkeologian osaamista. Lausunnot laaditaan paikkatietojärjestelmän tietojen pohjalta eikä yksittäistä kohdetta lähdetä välttämättä katsomaan. Tietotaustan puutteena on, ettei alueen arkeologisia kohteita ole kattavasti inventoitu. Syynä voi olla resurssien puute tai se, että lausuntopyyntö saattaa tulla silloin kun lumi on maassa. Esimerkiksi Metsähallituksen Luontopalvelut on tehnyt arkeologisia inventointeja ja luontoinventointeja osassa Hammastunturin erämaa-aluetta tietyin alueen kerrallaan resurssien puitteissa.

Maisemakysymykset ovat herättäneet ristiriitaa. Sama maisema on myös alueella harjoitetun poronhoidon arjen toimintaympäristöä. Peräkkäin sijaitsevat pienet kullanhuuhdonta-alueet muodostavat kattavia alueita. Vaikutukset maisemaan ovat huomattavia, kun koko jokiuoma kaivetaan pois. Maankäyttöhankkeiden käänköpuolena on voinut olla maisemahaitta. Haastattelujen perusteella ei ole löytynyt tapaa, miten voisi vaikuttaa maiseman suojelemiseen lainsäädännön avulla. Yksittäisten lupien hehtaarimäärät ovat liian pieniä esimerkiksi ympäristövaikutusten arvioinnin (YVA) käynnistämiseksi. Alueella ei ole yleiskaavaa eikä asemakaavaa. Pohjois-Lapin maakuntakaavaa uudistetaan parhaillaan.

Kullankaivuun käytännöt vaihtelevat toisistaan. Haastattelujen perusteella esimerkiksi muinaismuistolakia ei tunneta riittävästi. Kaivoslain, jossa ei oteta kantaa muinaismuistoihin, mukaan kaivuussa tulee soveltaa myös muinaismuistolakia. Saamelaismuseum Siidan ja TUKESin neuvottelujen perusteella muinaisjäänköksi on jo lupakäsittelyvaiheessa rajattu kullankaivualueiden ulkopuolelle. Toisaalta kullankaivuun väheneminen ei

vaikuta RKY-alueen rakennelmiin, koska RKY-alueen kaikki vanhat suojellut rakennukset ovat Metsähallituksen omistuksessa ja retkeilykäytössä.

Kulttuuriympäristöasioiden osaaminen on vahvistunut eri hallinnonalojen ja toimijoiden (esim. TUKES, Saamelaismuseum ja Metsähallitus) välisen yhteistyön ansiosta. Lisäksi esimerkiksi Kultamuseolla, jolla ei ole roolia lupien suhteen, on tärkeä tiedonlevittäjän rooli asiakkaidensa sekä muiden kultahistoriasta ja kullankaivusta kiinnostuneiden suhteen. Lapin Kullankaivajat Liitto ry puolestaan informoi jäsenistöään. Kultamuseo järjestää opastusten ja muun tiedotustoiminnan rinnalla lähes vuosittain Kultasymposiumin, jossa muun muassa Museoviraston ja Metsähallituksen asiantuntijat ovat esitelmöineet Ivalojoen ympäristöstä.

Haastattelujen perusteella jatkossa olisi tarve inventoida laajempi alue kerrallaan, jotta inventointi toimisi entistä paremmin lausuntoprosessin tietotautana. Lisäksi haastatteluissa kaivattiin organisoitua viestintää käynnissä olevista kartoitusprojekteista ja muusta toiminnasta alueella.

Keskeiset havainnot

- Toimintaa säätelevät useat lait kuten muun muassa kaivoslaki, erämaalaki, muinaismuistolaki ja maankäyttö- ja rakennuslaki.
- Yhteistyö kullanhuuhtontalupien lausuntoprosessissa on vahvistanut kulttuuriympäristöasioiden osaamista.
- Maiseman arvon vaalimiseen ei ole nykyisin riittävästi keinoja.

Lähteitä:

<https://tukes.fi/teollisuus/kaivos-malminetsinta-kullanhuuhtonta/kullanhuuhtonta#86c3b543>
www.kullankaivajat.fi/hyva-kullankaivutapa/

Kuva 5: Siiri Tolonen/Metsähallitus. Kultalan sauna Ivalojoen rannassa.

5 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

5.1 Johtopäätökset

Alla esitetyt johtopäätökset on laadittu kerätyn aineiston ja siitä tehdyn analyysin perusteella. Arvioinnin tekijät vastaavat arviointiraportin sisällöstä, johtopäätöksistä ja kehittämis ehdotuksista.

Kulttuuriympäristöstrategian tavoitteenasettelu oli onnistunut.

- Tavoitteita pidettiin erittäin tärkeinä ja yleisesti hyväksyttyinä. Vahvuutena oli, että kulttuuriympäristö kuvattiin strategiassa kokonaisvaltaisesti.
- Strategian laajuus on samalla ollut heikkous. Kentällä strategian ei ole koettu riittävästi kohdentuneen omaan työhön. Olisi ollut tarve yksilöidä strategian teemoja tarkemmin, jotta ne olisi tunnistettu paremmin.

Tavoite hyvän hallinnon mahdollistamasta kokonaisvaltaisesta kulttuuriympäristöpolitiikasta ei toteutunut strategiakaudella. Strategian toimeenpano onnistui kuitenkin tukemaan tavoitteiden saavuttamista etenkin valtionhallinnon tasolla.

- On otettava huomioon, että toimenpiteistä osa on kuulunut eri toimijoiden vakiintuneeseen toimintaan, kun taas osa on käynnistetty strategian toimeenpanon vuoksi.
- Toimeenpanoa heikensi, ettei strategian toimenpiteitä resursoitu eikä kohderyhmiä oltu määritelty. Lisäksi viestintä oli riittämätöntä, mikä johtui erityisesti niukoista resursseista.

Suurimmat haasteet ovat liittyneet strategian toimeenpanoon alueellisesti, paikallisesti ja horisontaalisesti. Heikkoutena oli etenkin se, että kunnat jäivät strategian toimeenpanossa vähäiselle huomiolle museosektoria lukuun ottamatta.

- Kansalaisten näkökulmaa ei riittävästi tunnistettu osana kulttuuriympäristöstrategiaa.
- Strategian jalkauttamisessa ei riittävästi hyödynnetty korkeakouluja, jotka tekevät kulttuuriympäristötyötä yhteistyössä esimerkiksi alueen kuntien, järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa.

- Valtion-, alue- ja paikallishallinnon tasoilta puuttuu kulttuuriympäristöstä laaja-alaisesti ja strategiasta kootusti vastaava yksi toimija.
- Esimerkiksi elinkeinoelämän ja maaseudun sektoreille kulttuuriympäristöstrategia on jäänyt vieraaksi.

Museoiden kulttuuriympäristötehtävien kirjaaminen ensimmäistä kertaa lakiin, uudistettuun museolakiin, on strategiakauden merkittävimpiä muutoksia. Tällä on myös välillistä vaikutusta kulttuuriympäristötyöhön, resursointiin ja osaamiseen.

- Museolain uudistus on selkiyttänyt hallinnon työnjakoa ja lisännyt resursseja alueellisille vastuumuseoille. Muutos on edistänyt kulttuuriympäristön vaalimisen integrointia maakuntatason kehittämiseen.

Kulttuuriympäristöstrategian vaikutukset ilmenevät vahvimmin kulttuuriympäristön merkityksen ja arvostuksen kasvamisena.

- Strategian eri toimenpiteillä on saavutettu synergiaetu kulttuuriympäristön merkityksen vahvistumisena.
- Kulttuuriympäristön käsite tunnetaan aiempaa paremmin. Kulttuuriympäristön kokemisesta voimavarana kertoo esimerkiksi kansalaisten yhä suurempi kiinnostus kaavoituskysymyksiin, aiempaa suurempi osallistuminen talkoisiin sekä kävijämäärien lisääntyminen kulttuuriympäristön kohteissa. Strategian erillisvaikutusten arvioinnin rajoitteena on, että toimeenpano oli osaltaan toimijoiden vakiintunutta toimintaa.

Kulttuuriympäristötietoisuus on kasvanut kansalaisten piirissä.

- Kulttuuriympäristökasvatus on onnistunut tehtävässään. Järjestökentän rooli on keskeinen kulttuuriympäristön ymmärryksen ja merkityksen kasvattajana ja kulttuuriympäristön hoidossa.
- Haasteena on kulttuuriympäristökasvatuksen systemaattisuuden puuttuminen kuntien opintosuunnitelmista varhaiskasvatuksesta alkaen.

Digitalisointiin sekä paikkatietoon liittyvien teknologioiden ansiosta on saatavilla aiempaa enemmän ja yhä laadukkaampaa kulttuuriympäristötietoa.

- Tiedon laatu, hajanaisuus sekä tietojärjestelmien riittämätön yhteentoimivuus ovat kuitenkin edelleen heikkoutena.

Strategiakauden aikana inventointeja on edistetty monella tavalla.

- Strategia on tukenut inventointien tekemistä. Esimerkiksi inventointien tarpeellisuus maakunnallisella tasolla ymmärretään aiempaa paremmin.
- Esimerkiksi valtakunnallisesti arvokkaiden arkeologisten kohteiden inventointi, maiseman inventointi ja modernin rakennusperinnön inventointi, jotka ovat vielä kesken, ovat edistyneet.

Kulttuuriympäristöstrategia on tukenut kestäväää kehitystä.

- Strategiakauden aikana Suomessa voimaan tullut Faron sopimus, jonka mukaan kulttuuriperintötyö noudattaa kestävään kehityksen periaatteita, on merkittävä edistysaskel.
- Kulttuuriympäristön hoito osana kestäväää kehitystä on toteutunut esimerkiksi korjausrakentamisessa.
- Kulttuuriympäristöllisesti arvokkaan kohteen kunnostaminen edellyttää hallinnolta pitkäjänteistä tietotaitoa.
- Kulttuuriympäristöä koskevaa lainsäädäntöä pidetään laadukkaana, mutta lain soveltamisessa ilmenee vaihtelua.
- Strategian toimeenpanosta puuttuneet resurssit heijastuvat kulttuuriympäristön hoitoon. Strategian avulla on pystytty ennemmin tunnistamaan kulttuuriympäristön resursoinnin tarpeet esimerkiksi budjettivalmisteluita varten kuin varmistamaan riittävät resurssit. Strategialla on ollut välillisiä vaikutuksia rahoitukseen siten, että Kulttuuriympäristöstrategiaa on käytetty muun muassa EU-rahoituksen hakemuksissa perusteluna.
- Taloudelliset kannusteet ovat riittämättömiä kulttuuriympäristöjen vaalimiseksi. On tarve uudentilaisille avustuksille ja taloudellisille kannusteille sekä nykyisten järjestelmien laajentamiselle.

5.2 Kehittämisehdotukset tulevaisuutta varten

Seuraavassa on esitetty arvioinnin pohjalta nousseet kehittämisehdotukset. Arvioinnin tekijät vastaavat arviointiraportin kehittämisehdotuksista.

Kulttuuriympäristön verkoston koordinoiti ja osallistaminen

- Ensimmäisen Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanokausi vuosina 2014–2020 osoitti, että tulevaisuudessa kulttuuriympäristöä koskevaa strategista suunnittelua tulee tehdä merkittävästi enemmän sidosryhmiä osallistaen. Jatkossa valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden työnjakoa tulee

koordinoida sekä kiinnittää huomiota erityisesti alueellisella ja paikallisella tasolla tapahtuvaan päätöksentekoon sekä poikkihallinnolliseen yhteistyöhön (mm. työ- ja elinkeinoministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö hallinnonaloineen). Esimerkiksi matkailu- ja maaseutusektorit tulisi osallistaa nykyistä tiiviimmin.

- Kulttuuriympäristötyöhön tulee osallistaa laajasti korkeakoulut, maakuntien liitot, kunnat, elinkeinoelämä, järjestöt, yhdistykset ja kansalaiset. Korkeakoulujen, jolla on keskeinen rooli vuoropuhelussa ja yhteistyössä alueen kentän kanssa, monitieteellistä asiantuntemuksen roolia tulee vahvistaa verkostossa. Esimerkiksi paikallisia prosesseja olisi hyvä tutkia tapaustutkimuksin.
- Strategian ajantasaisuutta ja kohdentuvuutta tulisi työstää yhteistyössä toimeenpanijoiden kanssa ottaen huomioon heidän mahdollisuutensa, haasteensa ja tuen tarpeensa.

Kulttuuriympäristöasioiden osaamisen laajentaminen

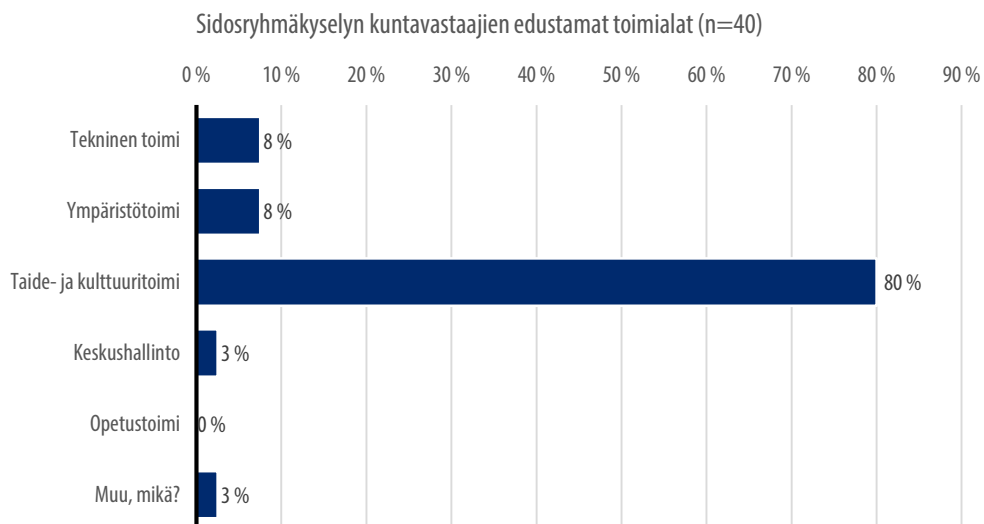
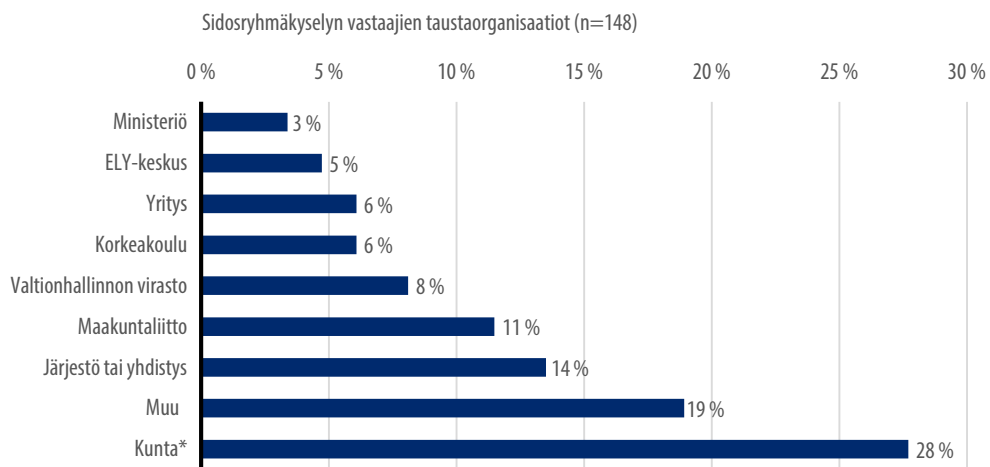
- Kulttuuriympäristökasvatus tulee suunnitella ja toimeenpanna osaksi eri koulutusasteiden opetusta varhaiskasvatuksesta alkaen. Kuntien ja muiden opetuksen järjestäjien tulisi aiempaa systemaattisemmin sisällyttää paikallisiin opetussuunnitelmiin kulttuuriympäristökasvatukseen liittyviä sisältöjä.
- On tärkeää, että kulttuuriympäristö olisi läpäisevästi opintojen sisältönä eri aloilla kuten arkkitehtuurissa, teknillisillä aloilla, arkeologiassa, maantieteessä, historiassa ja kulttuurihistorian koulutuksessa kulttuuriympäristöalan erikoiskoulutuksen rinnalla.
- Kulttuuriympäristötietoisuuden lisäämiseksi tulee kehittää erilaisia toimintatapoja eri kohderyhmille kuten esimerkiksi poliittisille päättäjille, koska kulttuuriympäristö on vahvasti riippuvainen kohteen omistajan kuten esimerkiksi kunnan harkinnasta. Kulttuuriympäristö tulee ymmärtää myös elinkeinoelämän resurssiksi.
- Kulttuuriympäristöviestinnässä tulisi nostaa arkiympäristö ns. klassikkokohteiden rinnalle. Kulttuuriympäristötietoisuutta sekä osallisuutta lähiympäristöstä tulee edelleen vahvistaa.

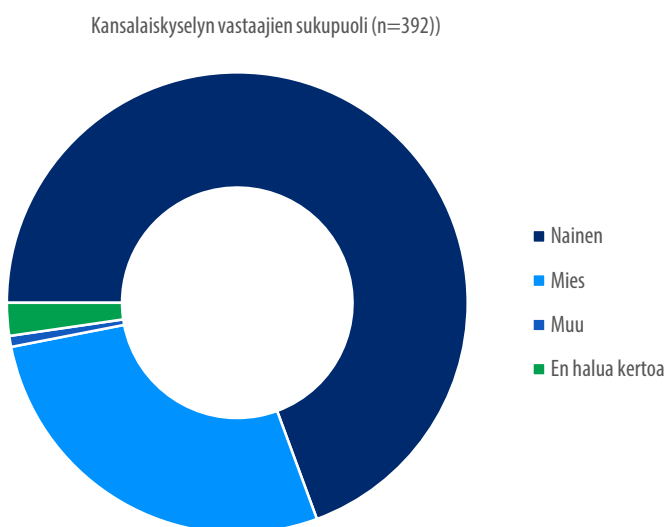
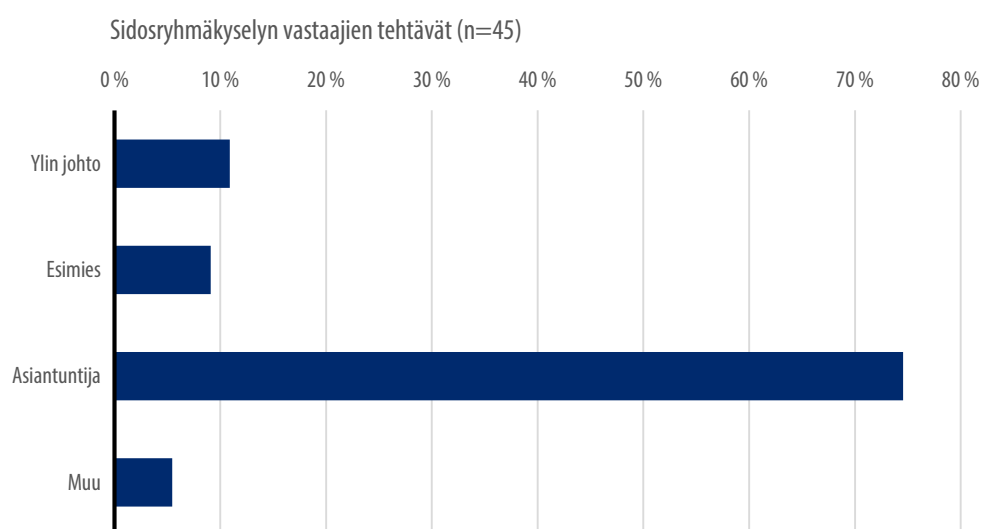
Eri-ikäisistä maisemista, rakennetuista ympäristöistä ja arkeologisesta perinnöstä koostuvan kulttuuriympäristön vaaliminen pitkäjänteisesti

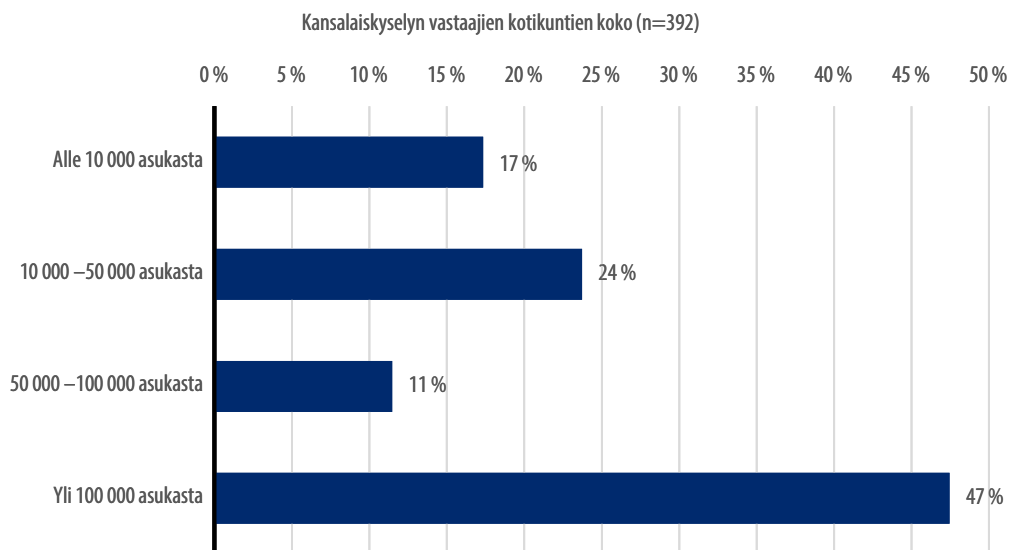
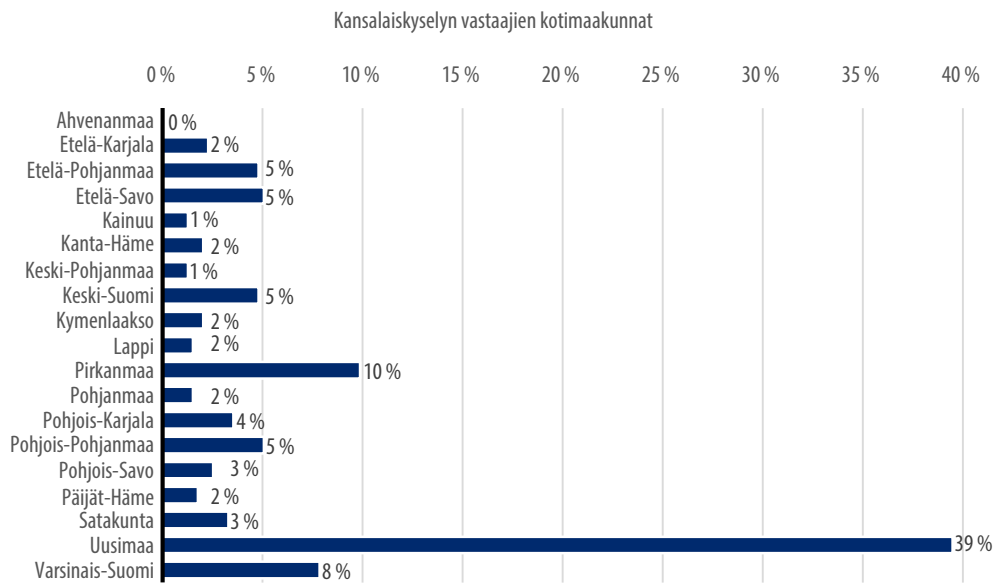
- Faron sopimuksen hengessä yhteiskunnassa tulee pyrkiä laajempaan kulttuuriperintöajatteluun ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen merkityksen tunnistamiseen. Tuleva kulttuuriperintöstrategia on luonteva jatko Kulttuuriympäristöstrategialle. Strategiassa tulee ottaa huomioon myös liittymäkohdat maisema-asioihin. Lisäksi tulisi selvittää kansallisen maisemapolitiikan suunnittelun tarvetta.

- Tietovarantoja tulee täydentää. Lisäksi tulee parantaa digitaalisen kulttuuriympäristötiedon tunnettuutta, jotta esimerkiksi kansalaiset osallistuisivat aiempaa enemmän kulttuuriympäristötiedon tuottamiseen (mm. kokemusperäinen tieto). Lisäksi esimerkiksi strategian tavoitteena ollut kulttuuriympäristön eri teemojen yhdistäminen edellyttäisi, että valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja muinaisjäännöksiä koskevat selvitykset saadaan valmiiksi.
- Kulttuuriympäristöjen suojelua, dokumentointia ja säilyttämistä tukevat toimenpiteet tulee resursoida. Uusia avustusmuotoja ja taloudellisia kannustimia kuten verokannustimia kulttuuriympäristön suojelemiseksi tulee kehittää.
- Kulttuuriympäristöä ja maisemaa koskevaa lainsäädäntöä tulee uudistaa kestävän kehityksen (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys) näkökulmasta.

6 Liite: Kyselyiden taustatiedot.

LÄHTEET

- Adoptoi monumentti-verkkosivu, Pirkanmaan maakuntamuseo ja muut. <https://adoptoimonumentti.fi/>.
- Alueelliset vastuumuseot, niiden tehtävät ja toimialueet, Museovirasto. www.museo-virasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuuriymparistopalvelut-tehtavat-ja-yhteistyö/alueelliset-vastuumuseot-niiden-tehtavat-ja-toimialueet.
- Antikainen, Janne, Auri, Elina, Lahti, Kristina, Levä, Kimmo, Mattinen, Maire & Vanhatalo, Riitta, 2018. Kulttuuriympäristöstä elinvoimaa ja hyvinvointia maakuntiin. Ympäristöministeriön raportteja 15/2018.
- Eurooppalainen maisemayleissopimus eli Firenzen sopimus (SopS 14/2006).
- Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus eli Granadan sopimus (SopS 10/1992).
- Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta eli Maltan sopimus (SopS 26/1995).
- Faron sopimus voimaan Suomessa, 3.11.2017, uutinen opetus- ja kulttuuriministeriön sivustolla: <https://min-edu.fi/-/faron-sopimus-voimaan-suomessa>.
- Kestavakehitys.fi – verkkosivu, valtioneuvoston kanslia. <https://kestavakehitys.fi/etusivu>.
- Kiinteistöverouudistus, valtiovarainministeriö. <https://vm.fi/kiinteistoverouudistus>.
- Kulttuuriperintöbarometri 2017, Museovirasto ja ympäristöministeriö. www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/selvityksia-ja-raportteja.
- Kulttuuriymparistomme.fi – palvelu, ympäristöministeriö. www.kulttuuriymparistomme.fi.
- Kulttuuriympäristö näkyväksi, KYNÄ-hanke, Maa- ja kotitalousnaiset. www.maajakotitalousnaiset.fi/hankkeet/kulttuuriymparisto-nakyvaksi-kyna-hanke-6008.
- Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020, ympäristöministeriö, 2015. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155049/kulttuuriymparisto%20yhteisena%20voimavarana.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto. <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>.
- Kulttuuriympäristöpalvelut – osaston tehtävät ja yhteistyö, Museovirasto. <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuuriymparistopalvelut-tehtavat-ja-yhteistyö>.
- Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020, Opetus- ja kulttuuriministeriö – Ympäristöministeriö, 2014. <http://hdl.handle.net/10138/43197>.
- Kulttuuriympäristöstrategian koordinaatioryhmä (VN/4843/2019). Valtioneuvoston hankket. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=YM016:00/2016>.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki uudistuu, ympäristöministeriö. <https://mrluudistus.fi/>
- Salmela, Ulla, Kulttuuriperinnön eurooppalainen teemavuosi 2018. Loppuraportti, Museovirasto, 2019. www.museovirasto.fi/uploads/Palvelut_ja_ohjeet/kulttuuriperintovuosi_loppuraportti_final.pdf
- Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus, Museovirasto, 2019. www.merialuesuunnittelu.fi/wp-content/uploads/2019/04/Suomen_merellisen_kulttuuriperinn%C3%B6n_tilannekuva_2019-1.pdf.
- Unescon yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi eli maailmanperintösopimus (SopS 19/1987).
- Uusi-Seppä, Niina, 2017. Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla. Maakuntamuseoselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:43.
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY, Museovirasto. www.rky.fi/.
- Valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta. www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2018/20180050.
- Veijola, Soile ja Kyrrö, Kati (toim.), Kestävän matkailun monitieteiset mittarit kulttuuriympäristössä, valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:26. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-934-9>.
- Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta (SopS 47/2013)
- Yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa eli Haagin sopimus (SopS 93/1994)
- Yleissopimus vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemisesta (2001). *Unesco Underwater Cultural Heritage 2001 Convention*. www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/official-text/

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-690-7 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF